

Türkiye Komünist hareketinde 'Deniz motifi'

SUNUŞ

90'ların başında dünyada "reel sosyalizm" in yıkılmasıyla birlikte, ülkemizde de belirleyici ve etkin bir güç olma özelliğini yitiren komünist ideoloji ve örgütlenmeler, 20'li ve 30'lu yıllarda Türkiye Cumhuriyeti yönetimi için oldukça ciddiye alınan büyük bir tehlikeydi...

Bu bağlamda; henüz daha ilk yıllarında olduğu gibi 30'ların sonunda ve 50'lerin başında da Türkiye Komünist Hareketi'nin kimi önder kadrolarının sosyal yazgılarında hep bir "deniz"

motifi görülür.

Türkiye Komünist Partisi'nin ilk kurucusu ve önderlerinden Mustafa Suphi, 10 Eylül 1920'de Bakü'de parti'nin birinci kongresini yaptıktan ve Anadolu Kurtuluş Savaşı'nın önderi Mustafa Kemal Paşa'dan gelen davet mektubu üzerine Türkiye'ye girdikten sonra, 15 yoldaşıyla birlikte Karadeniz'de öldürülmüştür. Trabzon'dan zorla bindirildikleri bir tekneye sürmene açıklarındayken 28-29 Ocak 1921 gecesi kendilerine rampa yapan bir başka tekneden çıkan saldırganlarla boğuşurken öldürülüp denize atılmışlardır.

Türkiye Komünist Partisi'nin bu ilk 15 öncüsünün Karadeniz'de öldürülüşünden 17 yıl sonra, hareketin o dönemdeki önderlerinden Nazım Hikmet ve Hikmet Kıvılcımlı'yla birlikte donanmanın Amirallik Gemisi Yavuz Zırhlısı'nın er ve erbaşları "Donanma askerini isyana tahrik ve teşvik etmek" suçuyla bir gemi güvertesinde yargılanıp ağır cezalarla cezalandırılacaktır.

Böylece denizde ikinci bir "felaket" daha geliyordu komünistlerin başına... Donanma davasından verilen 20, bundan 6 ay önce Ankara Kara Harp Okulu davasından verilen 15 yıllık cezalarla toplam 35 yıla mahkum edilen

Nazım Hikmet, 1950'deki aflla hapisinden çıktıktan sonra, ertesi yılın haziran ayında bir gün İstanbul Boğaziçi'nde Tarabya kıyısından bindiği bir sürat teknesiyle bir Romen şilebine çıkarak Sovyetler Birliği'ne kaçacaktır.

Donanma davasında 15 yıl ağır hapis cezasına çarptırılan Doktor Hikmet Kıvılcımlı ise 12 Mart 1971 darbesinden sonra Sıkıyönetim Komutanlığı'nca aranmaya başlanınca yeraltına inip saklanacak, 1971'in Mayıs ayı sonlarında bir gün Alanya'dan satın aldığı bir tekneye Kıbrıs'a doğru yol alacaktır...

Bütün bu sıraladığımız örnekler

Türkiye Komünist Hareketi'nin tarihini sosyal kaderinde bir "deniz" motifinin rol oynadığını gösteriyor.

Bu yazı dizimizde Mustafa Suphi'lerin 1921'de Karadeniz'de katledilmelerinden sonraki en trajik olaylardan biri olan 1938 Donanma Davası'nın öyküsünü anlatacağız. Dizinin adını "Sintinenin Dibinde" koyduk. "Sintine" gemilerin su yüzeyinin altında kalan bölümüne verilen bir ad. Bir denizcilik deyimi. 1938 yılı yazında "Sintinenin Dibinde" komünistlerin başından geçenleri okuyacaksınız.

E.K

Hüküm, Erkin'in güvertesinde verildi

Sintinenin Dibinde (1938 Donanma Davası)

EMİN KARACA

-1-

Bundan 55 yıl önce; 29 Ağustos 1938 günü "Türk ulusu adına", "Hüküm vermeye mezun Donanma K. As. Mahkemesi" Reis İhtiyat Filo K. Alb. Ertuğrul Ertuğrul, As. Hakim: As. Ad. Hakim Salih Könman, Aza. Dumlupınar Denizali G.K. Kur. Bnb. Rifat Özdeş, Aza. Dz. Alt. Gml. Kur. Bşk. Kur. Bnb. Kemal Bozkurt, Aza. Yavuz Gem. 1. Topçu Subayı Gv. Bnb. Ethem Çeviker ve iddia makamında As. Ad. Hakim Şerif Budak ve zabıt kitabesinde Sadri Gada hazır oldukları halde, saat 9'da Erkin gemisinde mahallî mahsusunda açık olarak toplanarak 'Askeri isyana tahrik suçundan maznun ve mevkuf' 27 kişi hakkında 'hüküm fıkrası'nı okuyordu. Bu hüküm fıkrasına göre Nazım Hikmet, Hamdi Alev Şamilof, Emine Alev Şamilof, Hikmet Kıvılcımlı, Fatma Nudiye Yalçı, Abdülkerim Korcan, Kemal Tahir Benerci, Nesim Eriş, Hamdi Alevdaş, Mehmet Ali Kantan, Seyfi Tekdik, Nuri Tahir Tipi, Haydar Korcan, Adil Kut, Hıfzı Özbarlı, Fethi Ügezer, İsmail Tiğ, Hüseyin Avni Durugün, Rüsubi Tamer, Tahir Tek, Hüseyin Sonat, Mehmet Dağ, Muhteşem Tarcan, Burhanettin Cengen, Mansur Kıvılcım, İsmail Esen ve Ali Karakuş "haklarında yapılan müteaddit duruşmalar sonunda tahassül eden kanaate göre esbabi mucibesi bilahare tebliğ edilmek üzere" cezalandırılıyorlardı. Maznun ve mevkuların 17'si hakkında 3 ile 20 yıl arasında değişen ağır hapis cezaları verilirken; 10'u hakkında da "suçlarını sabit gösterecek ve vicdani kanaat husulüne medar delailin adem-i mevcudiyetine binaen beraatlerine" karar veriliyordu...

Donanma Davası'nın bir numaralı sanığı ve, bundan altı ay önce de An-

kara'da Harp Okulu Komutanlığı Askeri Mahkemesi tarafından aynı suçu işlediği gerekçesiyle 15 yıl ağır hapse mahkum edilen Nazım Hikmet, ilkin 1925'te Ankara İstiklal Mahkemesi tarafından yargılanışıyla 1938'e kadar pek çok kez mahkum olup hapis yatan Hikmet Kıvılcımlı ve öteki birkaç sivil komünist böyle bir suçu işlemişler miydi? Bugün üzerinden 55 yıl geçmiş olan bu olay zaman zaman alevlenen tartışmalara neden olurken, üzerindeki giz perdesini de halen korumaktadır.

Kara Harp Okulu davasıyla birlikte Donanma Davası'nın nedenleri, oluşumu ve sonuçları üzerine bilgi, belge, tanık ve tanıklıkları konuşmaktan önce ortami betimlemekte yarar bulunmaktadır.

Ortam

Tek parti, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın yönetimi altındaki Türkiye; 1930-1938 yılları arasında Türkiye komünist hareketinin kimi akıncılarınca zorlanarak yaratılan legal, daha çok kültürel ağırlıklı, nispeten "özgür" bir dönem yaşamıştır.

Sabiha Sertel ve Haydar Rifat'ın Marksist-Leninist klasiklerden çevirileri, Kerim Sadı'nın "İnsaniyet Kütüphanesi" yayınları, Doktor Hikmet Kıvılcımlı'nın TKP adına legaliteyi zorlayarak giriştiği "Marksizm Bibliyoteği"nden yayımladığı Marksist-Leninist klasiklerden tercüme ve telif eserleri, Nazım Hikmet'in eski şiir anlayışını yıkan, yeni-sol içerikli birbiri peşi sıra yayımlanan şiir kitapları, plaklara okunan şiirleri toplumun her kesiminde önemli bir ilgi odağı haline gelmiştir. Bu durumda tek parti yönetimi bir yandan örgüt, ideoloji ve propaganda açısından karşı hareketi ikame etmeye çalışırken,

Donanma Davası'nın önde gelen iki mahkumu Nazım Hikmet ve Hikmet Kıvılcımlı olaydan bir buçuk yıl önce aynı kelepçede... Tarih 1 Ocak 1937. dokuma işçisiyle birlikte gizli cemiyet kurmak iddiasıyla tutuklanmışlar. Birbirlerine kelepçeli, yaya olarak Babıal'ı yokuşundan Sultanahmet Tevkifhanesi'ne götürülüyorlar...

öte yandan da başa çıkmadığı karşı ideolojinin en etkin kişilerini safına çekip manipüle etmenin yollarını aramaktadır. Bu nedenle olabildiğince güdüldük bir "İş Kanunu"yla işçi sınıfının gözünü boyarken, parti-devlet bütünleşmesine gidererek İtalyan Ceza Kanunu'ndan aldığı komünizmi önleyici ünlü 141 ve 142. maddelerle de cezai önlemlerini almaya çalışmaktadır.

Kara Avrupası'nda, Almanya'da faşizm iktidara gelmiş, kendi kıtasının ötesinde Ortadoğu'ya da sarkma propagandasını yoğunlaştırmıştır. Dünyada ve Türkiye'de olup-bitenler doğal olarak her düşünen insanın kafasını kurcalamaktadır. Bu durumda, yukarıda saydığımız yayınlara, en çok da Nazım Hikmet'in şiirleri Ankara'daki Kara Harp Okulu öğrenci çevresine kadar girmiştir. Merakla okunmakta ve tartışılmaktadır. Dünyada yükselen faşizm bura-

Bundan 55 yıl önce; 29 Ağustos 1938 günü Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın Kadıköy açıklarında demirlemiş 'Erkin' gemisinin güvertesinde kurulan askeri mahkeme, 'Birden ziyade ...mafveke itaatsizliğe sevk ve tahrik' suçunu işlediklerine inandığı başta Nazım Hikmet olmak üzere Hikmet Kıvılcımlı, Kemal Tahir, Fatma Nudiye Yalçı, Hamdi Alev Şamilof, Emine Alev Şamilof gibi komünistlerle, donanmanın amirallik gemisi Yavuz zırhlısında görevli erbaş ve erlere 20 ile 3 yıl arasında değişen ağır hapis cezaları veriyordu...

Türkiye komünist hareketinin "İki Hikmet'i", Nazım Hikmet ve Hikmet Kıvılcımlı ile Deniz Kuvvetleri mensubu erbaşların düzmece bir dava ile 1938'de tasfiyelerinde önemli bir rol oynayan Donanmanın Amirallik Gemisi Yavuz Zırhlısı... Kıvılcımlı ve Nazım Hikmet, Yavuz Zırhlısı'nda görevli er ve erbaşlara sözümona Donanmada isyan çıkarmaları için doğrudan ya da dolaylı talimat vermişlerdi...

da da etkisini göstermekte gecikmemiş; ilericî, devrimci ve komünizan eğilimli Harp Okulu öğrencilerinin karşısında faşist, ırkçı ve Turancı bir grup oluşmuştur. Komünizme eğilimli öğrenci grubunun içinde, adeta lider konumunda çok uyanık, girişken ve atak bir öğrenci vardı: Ömer Deniz.

Nazım Hikmet'in basın-yayın alanındaki popülaritesi, zaman zaman başına gelen adli koşturmalarda basında haber olmaktadır. Örneğin hangi kitabının çıktığı, hangi gazetede, hangi takma adla fıkra yazdığı, hangi derginin soruşturmasına cevap verdiği, İpek Film'de sinemacılık yaptığı. Ocak 1937'de dokuma işçileriyle birlikte tutuklanıp yargılandığı davadan tahliye olduğu gibi haberleri Harp Okulu öğrencileri de okumaktadırlar.

Ömer Deniz'ler kendi başlarına oluşturdukları Harp Okulu'ndaki devrimci öğrenci gruplarına bir çıkış yolu aramakta, ülkedeki komünist hareketin başı olarak düşündükleri kimselerle ilişkiye geçmek istemektedirler.

İşte bu nedenle Harp Okulu öğrencisi Ömer Deniz, 1937 yılının Ağustos ayında bir gün İstanbul'a gelerek Nazım Hikmet'i o sırada çalışmakta olduğu İpek Film Stüdyosu'nda ziyaret eder. Üzerinde Harp Okulu öğrencisi kıyafetiyle kendisinin karşısına çıkan Ömer Deniz'in yanından ayrılmasından sonra Nazım Hikmet İstanbul Emniyet Mü-

dürlüğü Komünist Masası Şefi'ne telefon ederek (polis olmasından kuşku landığı Ömer Deniz'ikastederek) "Askeri elbise giydirilmiş polisleri peşine takmamalarını" söyler. Oysa ki Komünist Masası'nın böyle bir şeyden haberi yoktur. Bunun üzerine bütün dikkatler Askeri okullara çevrilir. Bunun ardından Ömer Deniz tekrar İstanbul'a geldiği bir zamanda, 3 Aralık 1937'de Nazım Hikmet'i bu kez Nişantaşı'ndaki evinde görmeye gider. Oldukça soğuk karşılanır.

"Birden ziyade askeri şahısları, mafveke itaatsizliğe..."

O sıralarda devletin gizli servisleri sürdükları izin peşinden Ankara Kara Harp Okulu'na ve Ömer Deniz'lerin sınıfına ulaşır. Ocak 1938'in başlarında (5 Ocak) grubun tüm askeri öğrencilerini sınıflarından toplayarak tutuklarlar. Ömer Deniz'in ifadelerinden Nazım Hikmet'i yaptığı iki görüşmenin ayrıntısını öğrenen sorgucular, 17 Ocak 1938 gecesi gözaltına aldıkları Nazım Hikmet'i ertesi gün tutukladıktan sonra aynı gün Ankara'ya götürürler. Askeri cezaevinde tek kişilik bir hücreye konulur. 19 Ocakta askeri savcı tarafından sorguya çekilir. 15 Mart 1938 günü Harp Okulu Askeri Mahkemesi'nde haklarında dava açılan askeri

öğrencilerle birlikte yargılanmaya başlanır.

İddia: "Birden ziyade askeri şahısları... mafveke itaatsizliğe sevk ve tahrik"tir. 29 Mart 1938 günü askeri mahkeme kendisini suçlu bularak 15 sene ağır hapsine karar verir. Aynı davada Nazım Hikmet'in dışında 22 askeri öğrenci ve 7 sivilde birlikte 29 kişi yargılanır. Öğrencilerden altı kişi; yani Ömer Deniz, Abdülkadir Meriçboyu (sonraki yıllarda şair A. Kadir), Orhan Alkaya, Necati Çelik ve Mustafa Vallak 5 ile 7 yıl arasında hapse mahkum edilirler. Temyiz edilen mahkumiyet kararları 28 Mayıs 1938'de Askeri Yargıtay Birinci Dairesi tarafından oy çokluğuyla onanır. Nazım Hikmet, 13 Haziran 1938'de Ankara Cezaevi'ne gönderilir. Burada "infaz cezaevi"ne gönderileceği günü beklemeye başlar.

Donanmaya giden üç yol

Nazım Hikmet'in 1920'lerin başında Sovyetler Birliği'nde KUTV (Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi) döneminde Moskova'dan arkadaşı Hamdi Alev Şamilof'la 30'lu yıllarda da sıcak arkadaşlık ilişkileri sürmektedir. Hamdi Alev Şamilof, TKP'nin faal elemanlarından bir komünisttir. O yıllarda Pendik'te kıyıda gazino-kır kahvesi benzeri bir yer işletmektedir? Donanmanın amirallik gemisi Yavuz zırhlısının erbaşlarından Topçu Başgedikli Hamdi Alevdaş'la, karaya çıktıklarında gazinosuna gidip gelmesi dolayısıyla tanışır. Bu ilişki zamanla koyu bir dostluğa dönüşür. Şamiloflar aynı zamanda Nazım Hikmet'le de ailece tanışıp birbirlerine gidip gelirlerken Nazım Hikmet-Hamdi Alevdaş tanışıklığı oluşur. Hamdi Alevdaş ve Yavuz zırhlısındaki arkadaşlarında Nazım Hikmet'in şiirine, ideolojisine bir yakınlık ve hayranlık gelişmektedir. O yıllarda Babıal'da genç bir gazeteci olan Kemal Tahir'in kardeşi Nuri Tahir de Yavuz zırhlısında başgediklidir. Ağabeyi Kemal Tahir'le Nazım Hikmet'in dostluğu, arkadaşlığı ve fikir beraberliği, Nuri Tahir ve zırhlıdaki arkadaş çevresinde de meraklı bir halka oluşturmuştur. İzin dönüşü gemiye, gerek Nazım Hikmet'in şiirlerini gerekse ağabeyisinin kitaplarından edindiği devrimci kitapları getirmektedir. Hep birlikte okumakta ve yorumlamaktadırlar.

* Hikmet Kıvılcımlı: 1935'ten itibaren "Marksizm Bibliyoteği" adıyla kurduğu yayınevinden telif-tercüme kitapları yayımlamakta, aynı zamanda Fatma Nudiye Yalçı ile birlikte "Kıvılcım Kütüphanesi"ni işletmektedirler. Hem kendi yayınlarının hem de piyasanın öteki ilericî-devrimci yayınevlerinin kitaplarını bu dükkanda satarlarken; kendileriyle ilişkiye geçen kimselere de konsiyere olarak dışarda kitap sattırılmaktadır. İşte bu kimselerden birisi de edebiyata ve sanata, kısacası kitap okumaya meraklı Kerim Korcan'dır. Bir yandan babasının dükkandan saat tamirciliği yapan Kerim Korcan, bir yandan da yaşıtı birkaç kişiyle "Kitap Sevenler Derneği" kurmuş ve bu kanalla Kıvılcım Kütüphanesi'nden aldığı kitapları ucuz satmaya çalışmaktadır. Kerim Korcan'ın ağabeyisi Haydar ise Yavuz zırhlısında bahriye eri olarak askerlik görevini yapmaktadır. Haydar da okumaya, ilericî ve komünizan fikirlerle meraklıdır. Kardeşi Kerim Korcan aracılığıyla edindiği kimi kitapları Yavuz'a götürmekte; orada öteki er arkadaşları ve üstleriyle okuyup tartışmaktadır. Üstçavuşu Seyfi Tekdikle'le bu konuda kafaları uyuşmaktadır.

Yavuz zırhlısına uzanan ya da Yavuz zırhlısından çıkagelen bu üç şeyin ipliklerinin uç uca geçişiyle Nazım Hikmet, Hikmet Kıvılcımlı, Kemal Tahir ve çevrelerindeki insanlar tarihe Donanma Davası olarak geçecek olan davada bir araya gelirler...

YARIN: "Kerim adında cılız bir çirak..."

'Kerim adında cıvz bir çırak...'

Sintinenin Dibinde (1938 Donanma Davası)

EMİN KARACA

- 2 -

30 Nisan 1938 günü Küçükpazar semtindeki babasının saatçi dükkanından gözaltına alınıp evinde arama yapılan "kupkuru, elmacık kemikleri çıkık" delikanlı İstanbul Emniyet Müdürlüğü Komünist Masası'na bağlı polislerin arasında Sirkeci'deki Sansaryan Hanı'nın en üst katına çıkan merdivenleri nefes nefese turmanmaktadır. Dışarıda, "bahar İstanbul'un surlarını yemyeşil harmanisini savurarak" zorlamaktadır.

Bu "kupkuru, elmacık kemikleri çıkık" delikanlı, 29 Ağustos 1938 günü Erkin gemisinin güvertesinde kurulu askeri mahkeme tarafından 3 ile 20 yıl arasında ağır hapis cezasına çarptırılacak olan kendisinin de aralarında bulunduğu 27 kişinin yargılandığı "Donanma Davası"nın ilk gözaltına alınan sanığı Abdülkerim Korcan'dır...

Tophane hücresi elemanı

Sonraki yıllarda kitaplarında yazdığına göre Abdülkerim Korcan, 1934-35'te Eskişehir'den ailesiyle birlikte İstanbul'a gelip yerleşmiştir. Babası Küçükpazar semtinde saat tamirciliği yapmaktadır. Kendisi de Tophane'nin Boğazkesen'inde bir berberin yanında çıraklık etmektedir. Devrimci fikirlerle Eskişehir'deyken bir arkadaşı aracılığıyla tanışmış ve İstanbul'da da yeraltındaki Türkiye Komünist Partisi'yle buluşmuştur. TKP'nin Tophane Mıntıka Komitesi'ne bağlı bir hücrenin elemanıdır. Hücresinin eğitim çalışmalarına katılır. Parti yönetiminin hazırlanan beyanname ve yeraltı gazetelerini dağıtır.

1937'ye gelindiğinde; 1935'ten beri Marksizm Bibliyoteği adı altında yayımladığı telif ve tercüme eserleriyle legaliteyi olabildiğince zorlayan Doktor Hikmet Kıvılcımlı, dikkatini çekmeye başlar Abdülkerim Korcan'ın. Kıvılcımlı'nın, Çağaloğlu yokuşunda, İran Elçiliği'nin duvan dibinde bir kitabevi vardır: Kıvılcım Kütüphanesi... Burada hem kendi yayınlarını hem de kitabevinde gidebilecek öteki yayınevlerinin kitaplarını satmaktadır. Kıvılcımlı'nın kütüphanesine ayağını alıştıran Abdülkerim Korcan, Hikmet Kıvılcımlı'nın kendisiyle de tanışır. Bu tanışıklıktan sonra yeraltındaki TKP'yle ilişkisini donduran (sonradan yazdığında kullandığı adıyla) Kerim Korcan, Marksizm Bibliyoteği'nden çıkan Kıvılcımlı'nın kitaplarını dağıtma ve satma işine girer. Bu arada bir grup arkadaşıyla da Mecidiyeköy'de bir Kitap Sevenler Derneği kurmuştur.

Korcan, izlenmeye başlanır

Korcan'ın Kıvılcım Kütüphanesi'ne gidip-gelmesi ve Kitap Sevenler Derneği'nin faaliyeti, İstanbul Emniyet Müdürlüğü Komünist Masası polislerinin gözünden kaçmamıştır. İzlemeye başlarlar Kerim Korcan'ı...

Doktor Hikmet Kıvılcımlı da yıllar sonra şöyle anımsıyor o günleri:

"Günler geçiyor. Çevremdeki takip çemberi boyuna daralıyor. Kıvılcım Kütüphanesi'ni, Çağaloğlu yokuşunun, ağır Acem Sefarethanesi duvarları altında sabah açıp, akşam kapıyorum.

Yokusun aşağıya inen dönemesindeki kömürcü dükkanı, sivil polislerin nokta gibi hiç bırakmadıkları üslerden en önemlisi oldu. Kılımlı kılımlı, kömürcü dükkanından bir baş uzanıp çekiliyor.

Dükkan ortağım tabelacı ayyaşa, günde beş altı posta hafiyeye uğruyor. Rumuzlu konuşmalarla, soluk alışım bile kontrol ediliyor. (...) Alışveriş için gelen gidenlerin bile yolları kesiliyor: 'Ne aradın orada? Başka kütüphane mi bulamadın?... Bir daha oraya adımını atarsan, görürsün göreceğini!' Tehditler etkisini gösteriyor. Çıracıklar giydirdiğim elbiselerle kaçıyorlar. Çalınacak ne varsa, yerinde bırakılmıyor. Nedir bu sıkılık?

1 Mayıs'çıymışın

Sonradan adımı öğrendiğim, kupkuru, elmacık kemikleri çıkık bir çırak, okuma meraklısı çıktı. Şişli taraflarında olacak, bilmem hangi kulübün kütüphanecisi olmuş. Bizim kitapları ve başkalarını iskontoyla bizden alıyor. Tanımadığım için fazla konuşmuyorum. Kütüphane bizim yayınlarla masrafı kapatmıyor. Sanırım 'Yeşil Ölüm' gibi adı, emperyalı gizli silah dalavereleriyle insanlığı

tehdit eden bir zabita romanını, biraz sola rötüşleyerek adapte ettim. Forma forma satışı tutacak.

Donanma davasında adının Kerim olduğunu öğreneceğim çırak, bu romanın büyük iskonto karşılığı dağıtımını üzerine almıştı. 1 Mayıs geçer geçmez, çocuğun ansızın ayağı kesildi. Aldığı formaların hesabını getirmedim, ama korkutmuş olacaktı ne yapardım?

Bir gün ayaklarını sürüyen Salih usta kös kös bana uğradı. Bitişik tabelacının orada bulunmadığından emin olunca, 'Haberin var mı doktor bey?' dedi. 'Neden haberim olacak?'. 'Üç gündür beni içeri aldılar.' 'Yok canım? Niye, sen de mi 1 Mayısçı imişsin?'. 'Valla bilmem. Çok sıkı. 1. Şube Komünist Masası ortaklığı kırıp geçiriyor. Her şey senin etrafında dönüyor. Hani buraya cıvz bir çırak gelirdi, onu gözümün önünde öldürdüler dayaktan. İlla, Doktor Hikmet ne dedi!' şeklinde aramızda konuşmalar geçti.

Doktor Hikmet Kıvılcımlı matbaacı tanıdığından aldığı bu haberdan sonra "Yapacak ne var? Cıvz çırağın insafına ve işkenceye dayanışına kalmış. Yok bir şey. Yalan söyletse mahkemede çıkar" rahatlığı içindedir.

Sorgucular

Komünist masasının sorgucuları, Sansaryan Hanı'nda cıvz çırağa "Allah yarattı" dememektedirler. Kerim Korcan'ın sorusu ilk başlarda tümüyle Doktor Hikmet'le ilişkisi üzerine yoğunlaşmışken, arama sırasında ele geçen bir mektup-pusulaya olayın yönünü değiştirir. Mektup-pusulada şunlar yazılıdır: "Aziz kafadarım, gyabi tanışmamız beni son derece memnun etti. Emanetleri gönderiyorum, varsa bazı şeyler gönder, selam ve sevgiler." Zarfın üzerindeki adres "Küçükpazar Caddesi 28 Nolu saatçi dükkanında Cevat oğlu Kerim"dir. İmza yerinde de Yavuz zırhlısında Gedikli Üstçavuş Seyfi Tekdilek'in adı vardır.

Ardından, mektubu elden getiren Bahriyeliler Çavuş Muhteşem Tarcan'la yüzleştirililer.

O sırada Sansaryan Hanı'nda komünist masasının sorgucuları tarafından işkenceyle sorguya çekilmekte olan Kerim Korcan'ın evinde yapılan aramada, Yavuz zırhlısı gedikli üstçavuşlarından Seyfi Tekdilek'in gönderdiği mektup bulunmuştur. Sorgucuları en çok telaşlandıran gedikli Üstçavuş Seyfi Tekdilek'in mektubundaki şu cümlelerdir: 'Aziz kafadarım, gyabi tanışmamız beni son derece memnun etti. Emanetleri gönderiyorum, varsa bazı şeyler gönder, selam ve sevgiler.'

Muhteşem Tarcan yüzleştirmede şunları söyler:

"Ben gemiden İstanbul'a izne inmiştim. Seyfi çavuş bana bir Yarım Ay mecmuası, bir de mektup verdi; ben de onları Kerimlerin saatçi dükkanına götürdüm, işte mesele budur."

Yavuz zırhlısında askerlik görevini yapmakta olan ağabeyisi Haydar Korcan'ın komutanı olması dolayısıyla gyaben tanışılan Gedikli Üstçavuş Seyfi Tekdilek'e bu mektubundan sonra üç adet kitap göndermiştir Kerim Korcan. Muhteşem çavuşla yüzleşme-

de üç kitabın hangileri olduğu konusunda da bir çelişki doğmaz. Kerim Korcan, Seyfi Tekdilek'e "Babalar ve Çocuklar, Milliyetçilik, Yirmidört Saat" kitaplarını göndermiştir.

Bu kez Yavuz zırhlısından Gedikli Üstçavuş Seyfi Tekdilek getirilir sorguya Sansaryan Hanı'na. Kerim Korcan'la yüzleştirililer. Sonuçta sorgucular için her şey apaçık ortaya çıkmıştır(!).

Donanmada komünist bir örgütlenme vardır. Bu kez de bu örgütlenmenin başını aramaktadırlar. Korcan, sorgu-

cularla arasında geçen konuşmaları şöyle aktarıyor yıllar sonra:

"İplerin Doktor Hikmet'in elinde olduğunu söyleyeceksin."

"Ya değilse?"

"Biz biliyoruz, senin bildiklerini de biliyoruz."

"Öyleyse mesele yok."

"Son derece cesur, kurnaz, atak bir adamdır o."

"Yani?"

"Gözünü budaktan sakınmaz, var gücüyle devlete karşı yürür."

Son derece yumuşak bir tavırdaydı, sordum:

"Peki böyle bir adam benim gibi toy bir gence açılır mı?"

Düşünmeye vardı:

"Öyleyse başka birisi var, ezber Hikmet'i karalayamam."

Gözlerimin içinde bir şeyler aradı:

"Ama istersen harca gitsin pezevenği."

"Kimi Aziz Bey, kimi?"

"Doktor Hikmet'i, o uyurken bile devletin aleyhindedir."

"Ölmezsek aynaya bakacak yüzümüz olsun, onu karalayamam." (Kerim Korcan, Ateşten Köprü, s. 207)

Gerekçe

Donanma Komutanlığı Askeri Mahkemesi kararının "esbab-ı mucibe"-sinde (gerekçeli karar) ise şunlar yazılıdır:

"Mazmunlardan Saatçi Kerim Korcan ifadesinde:

Doktor Hikmet'le Fatma Yalçı'yı evvela eserleri ile gyaben tanıdığını ve bir

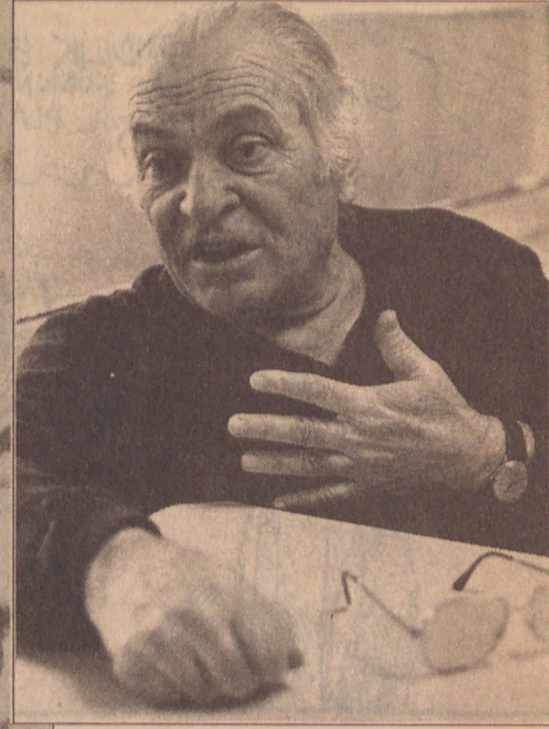
de kütüphanede tanıştığını, görüştüğünü;

kendisinin hemen daima kütüphanede bulunduğunu, bir gün Doktor Hikmet'in kendisine (Biz kenarda kitapçı dükkan açtık, bize bol bol müşteri gönderin) dediğini ve bunun üzerine kendisinin de onlara yardım maksadı ile mahallede işçi ve liseli talebelerle birleşerek bir kütüphane açtığını, bu teşekkülden Dr. Hikmet'e bahsettiğinde (çok iyi, kitapları bol bol okuyacaksınız) dediğini ve her hafta ziyaretlerine gittikçe komonistlik hakkındaki çok şeyler konuştuklarını, bir gün Dr. Hikmet evvelce sattığı (Babalar ve Oğullar) adlı kitabın ikinci cildini almasını kendisine teklif ettiği vakit (kitabı beğenmediği için alamayacağımı) söyleyince, Doktor Hikmet'in (Öyleyse ben zarar etmeyeyim, birinciyi getir de burada başkasına satayım) dediğini, kendisinin de cevaben (Bu kitabı sizden aldığım İnkılapçı Münevver, Yirmidört Saat, Milliyetçilik, Marks-Engels Hayatları ve diğer dört kitapla beraber Yavuz gemisinde bulunan kardeşine gönderdiğini) söyleyince kitapları yerleştirmekle meşgul olan Doktor Hikmet'in işini bırakıp kendisine döndüğünü, uzun bir müddet hiçbir şey demeden kendisine baktığını ve bundan sonra da gerek Hikmet'in gerek Fatma'nın kendisine olan muamelelerin de daha fazla alaka ve ehemmiyet gösterdiklerini hissettiğini, bir gün de tercümesi yeni yapılan (Uyandırılmış Toprak) adlı Rusça bir kitaptan Fatma Yalçı bahsederken, bu kitabın Sovyet Rusya'dan bahsettiğini, kendisinin ve arkadaşlarının bu kitabı herhalde okumalarını tavsiye edince Hikmet'in kızarak (Fakat sakın yaygaraya verme, polis toplar) endişesini izhar ettiğini, Fatma Yalçı'nın (Faşizm) aleyhinde ve (Kara Bela) adlı bir kitap tercüme ettiğini, bunun formalarını kendisi vasıtasıyla Haliç mıntıkasında dağıttığını ve bu suretle kendisine her fırsatta itimat gösterdiklerini, bedava kitaplar vererek de kendilerine bağlılığını arttırdıklarını, kendisi dükkana gittikçe onlarla beraber yemek yediğini, bu meydana mahallede açılan kütüphaneyi halkevine veya hükümete haber vermek istediğini söyleyince, Fatma'nın hükümete haber vermenin doğru olmayacağını söyledikten sonra kendine doğru eğilerek ve sesini yavaşlatarak (Bu memleketin ağır anlarını yaşıyor, dikkatli yürümek lazımdır) dediğini ve yine kendisinin Mecidiyeköy'ünde Gençler Birliği adında

ve Şişli Halkevi'ne bağlı bir teşekküle kaydolduğunu, orada kendisine kütüphaneyi tanzim vazifesi verildiğini, Hikmet'in bu meseleye fevkalade ehemmiyet verdiğini ve (Çok tabii bir şey, gençler elbette toplanacak, biz de burada bir damla atarsak derya olur) dediğini..." (D. III, s. 16, 17, 18, 19)

Gençler Birliği adında

YARIN: "Bahriyeliler cesur olur, gözleri pektir."

Abdülkerim Korcan, Boğazkesen'de bir berberin çırağı ve TKP Tophane Mıntıka Komitesi hücre elemanı. 27 kişinin yargılandığı Donanma Davasının da ilk sanığı. Korcan gençliğinden ömrünün sonuna dek hapisler ve duruşmalarla dolu bir yaşam geçirenlerden. Kendi kendisinin hocası usta bir kalem. Sinop Cezaevindeyken.

Donanmaya giden ya da donanmadangelen üç yoldan birinin başında bulunan Doktor Hikmet Kıvılcımlı 'Kıvılcım Kütüphanesi'nden konsinye kitap alıp satan Kerim Korcan'ı şöyle anlatıyordu: 'Sonradan adını öğrendiğim, kupkuru, elmacık kemikleri çıkık bir çırak, okuma meraklısı çıktı. Bilmem hangi kulübün kütüphanecisi olmuş. Bizim kitapları iskontoyla alıyor. Tanımadığım içinkonuşmuyorum. 1 Mayıs geçer geçmez, çocuğun ansızın ayağı kesildi...'

Doktor Hikmet Kıvılcımlı ve Fatma Nudiye Yalçı. Bir yayınevi sahibi ve bir çevirmen. Yol ve hayat arkadaşı. İkisi de genç Abdülkerim Korcan'a daha fazla alaka ve ehemmiyet gösterirler.

Gençler Birliği adında

YARIN: "Bahriyeliler cesur olur, gözleri pektir."

'Bahriyeli cesur olur, gözü pektir'

Sintinenin Dibinde (1938 Donanma Davası)

EMİN KARACA

- 3 -

Kara Harp Okulu davasından 15 yıl ağır hapis cezasına mahkum edilip, bu cezası temyiz tarafından da onanan Nazım Hikmet; ne "Kerim adında, cılız bir saatçi çırağı"nın İstanbul Emniyet Müdürlüğü Komünist Masası sorgucularına verdiği ifadede, ne de Yavuz Zırlı Gedikli Üstçavuşu Seyfi Tekdiklek'e sorgucuların yaptırdığı 'Donanmadaki komünist örgütlenme kurgusu'ndan haberdar. 13 Haziran 1938'de getirildiği Ankara Sivil Cezaevi'nde Anadolu'da bir "infaz" cezaevine gönderileceği günü beklemektedir. Oysa ki o günlerde İstanbul'da, Emniyet Müdürlüğü Komünist Masası'nın salhaneye dönen bürolarında Kerim Korcan ve Seyfi Tekdiklek'in ifadelerine dayanılarak başta Yavuz olmak üzere öteki harp gemilerinde görevli erbaş erlerden Nuri Tahir, Hamdi Alevdaş, Mehmet Ali Kantan, Haydar Korcan, Hüseyin Avni Durugün, Adil Kut, Fethi Ülgezer, Burhan Cengen, Hıfzı Özbarlas tutuklanıp sorguya çekilmişlerdir.

Bu ifadelerden sonra Donanma Kor. Askeri Mahkemesi sivil komünistler Hikmet Kıvılcımlı, Kemal Tahir, Hamdi Alev Şamilof, Emine Alev Şamilof ve Fatma Nudiye Yalçı hakkında gyabi tutuklama karar almış, 13 Haziran 1938 günü de bu kararı "vicahi"ye çevirmek için harekete geçmiştir. Haziran'ın ortalarına doğru Nazım Hikmet İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi'nde sürmekte olan bir davasıyla ilgili olarak Sultanahmet Cezaevi'ne nakledilmiştir. Aynı sonuna doğru Donanma'da görevli subay ve erler tarafından bir sabah erkenden Sultanahmet Cezaevi yönetiminden devralınan Nazım Hikmet, Galata Köprüsü'nün Kadıköy iskelesinden bir savaş motoruna bindirilerek Erkin gemisine götürülür. Erkin o sıralarda Adalar açıklarında demirlidir. Önce erlerin apteshanesine, daha sonra da sintine ambanna kapatılır.

Bir koku, bir de sıcak...

Otobiyografik romanı "Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim" de yıllar sonra bu olayı şöyle anlatacağı:

"Erkin gemisinde erlerin apteshanesine attılar. Apteshanenin lumbuzlarını kapamışlar. Yer bir karış sidik ve pislikler yüzüyor sidikte. Bir koku, bir de sıcak... Apteshaneden akşamüstü çıkardılar. Süngülü iki erin ve bir de gediklinin arasında. Dar, demir ve kıvrıla kıvrıla inen merdivenler. Demir bir kapıyı açtılar, ittiler karanlığa. Kapıyı kapadılar. Sintine ambarı."

Nazım Hikmet gemiye getirildiği sıralarda Donanma Davası'nın ilk hazırlık tahkikatı bitmek üzeredir. Askeri savcı tarafından ilk sorguya çekildiğinde hakkındaki iddia kendisine anlatılır: Yavuz Zırlı Gedikli'lerinden Hamdi Alevdaş'a donanma askeri ni isyana tahrik amacıyla talimat vermiştir. Hatta talimat verirken tereddüt

geçiren Hamdi Alevdaş'a "Rus ihtilalinden bahsederek, Bahriyeliler cesur olur. Gözleri pektir. Rus isyanı da bir bahriye gedikli çavuşu tarafından yapılmıştır." sözlerini söylemiştir...

İddialar bu noktaya kadar nasıl gelmiştir? Nazım Hikmet, Yavuz gedikli üstçavuşlarından Hamdi Alevdaş'ı nerede, ne zaman ve nasıl tanımıştır? Gerçekten aralarında bu tür konuşmalar geçmiş midir? Bütün bu soruların yanıtlayabilmek için biraz gerilere, 1920'li yılların başındaki Moskova'ya kadar uzanmak gereği vardır. 1921'de Moskova'da faaliyete geçen Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi'nde (KUTV) Nazım Hikmet öğrencidir.

Rusya'nın Saratov kentinde oturan ağabeyinin yanına gidip yerleşen, 1894'te Trabzon'un Of kazasında doğan Hamdi Alev Şamilof, askerlik çağına geldiğinde Çarlık Ordusu'nda askere alınır. O sıralarda başlayan Birinci Dünya Savaşı'nda Hamdi Alev Şamilof, Çarlık Ordusu saflarında askerdir. Bolşeviklerin ordu içinde yürüttükleri propaganda aracılığıyla komünist düşünceyle tanışır. 1917 Ekim İhtilali'nden sonra bu kez Kızılordu saflarında askerdir. İç Savaşta Kızılordu'da "Vayenni Komisar" (Savaş Komiseri) olarak devrimin savunmasına katılmıştır. İç Savaş'tan sonra Hamdi Alev Şamilof da Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi'nde öğrencilik yap-

Alev Şamilof

Yavuz Zırlı Gedikli üstçavuşlarından Hamdi Alevdaş'a Nazım Hikmet; gemideki erlerin memleketlerinden gelen mektupları kontrol ettirmesini, acıklı mektupların bir kopyasını ve adresini almasını söyler. Hamdi Alevdaş'ın mütereddit vaziyeti üzerine Nazım Hikmet'in Rus ihtilalinden bahsederek 'Bahriyeliler cesur olur, gözleri pektir. Rus isyanı da bir bahriyeli gedikli çavuşu tarafından yapılmıştır' der.

Nazım Hikmet, 1938 yılı yazında Erkin gemisinin sintinesine indirilmeden önce de sık sık adaletin önüne çıkartılıyordu. İşte bunlardan biri: 1930'lu yılların başında İstanbul Ağır Ceza Mahkemesinin önünde bir şiir kitabı yüzünden yargılanırken...

maktadır. Nazım Hikmet'le orada tanışıp arkadaş ve dost olurlar. Bu dostluk ve arkadaşlık ilişkisi Türkiye'ye döndükten sonra da hiç örselenmeden devam eder gider. Şamilof da Nazım Hikmet gibi Türkiye Komünist Partisi'nin üst yöneticilerinden biridir. Zaman zaman takibatlara uğramış, tutuklanmış, yargılanıp hapis yatmıştır. TKP üst yönetimyle anlaşmazlık içinde olduklarından 1929 yılı yazında Nazım Hikmet'in liderliğini yaptığı "Muhafız TKP" örgütlenmesi içinde yer almıştır.

Yavuz, Pendik önlerindeyken

1930'ların başında Hamdi Alev Şamilof, İstanbul'un Pendik semtinde, kıyıda, kır kahvesi-meyhane karışımı İskele Gazinosu'nu işletmektedir. 1932'de donanmanın amirallik gemisi Yavuz zırlı, Pendik önlerinde demirlemiştir. Karaya çıkan erbaşlardan gedikli başçavuş Hamdi Alevdaş'la gazinosuna müşteri olarak uğramaya başladığında tanıştılar. İki adaşın bu tanışıklığı zamanla koyu bir arkadaşlık ve dostluğa dönüştü.

Donanma Kor. Askeri Mahkemesinin Gerekeçli Kararı'nda özetlendiği biçimiyle Yavuz zırlı gedikli başçavuşu Hamdi Alevdaş; Hamdi Şamilof ve Nazım Hikmet'le olan ilişkisini şöyle anlatmıştır ifadesinde:

"Gemiler 1932 senesinde Pendik önlerinde bulunduğu sıralarda Pavli'deki ve

Pendik İskele Gazinosu'nu işletmesi dolayısıyla tanıdığı maznunlardan Hamdi Alev, Alevdaş'la evde otururlarken kendisine "Nazım Hikmet seni görmek istiyor" dediğini ve kendisinin de "görüşelim" diyerek ertesi günü akşamı Hamdi Alev, Alevdaş'la evde otururlarken Nazım Hikmet'in geldiğini ve Nazım Hikmet'le bir odaya çekildiklerini, Nazım'ın kendisine (seni, uzun boylu, arkadaşlardan dinledim, anlamdım. Sen bizim için iyi bir arkadaş olacaksın, senden bir hizmet bekliyoruz. Sana vereceğim talimatı alır ona göre hareket edersin) dediğini, bunun üzerine kendisinin de (Ben askerim, bana askerliğe kötü olacak şeylere dair talimat vermezsiniz değil mi?) dediğini, Nazım'ın cevaben (Hayır, korkma, seni hiçbir suretle mühlik vazifeye sokmayacağım) deyip gemide askerlere gelen mektupları kim kontrol eder, diye sorubunu, Hamdi'nin de bölük zabıtları diye cevap verdiğini, Nazım'ın bunun üzerine (onlar içinde ailesinden acıklı gelen mektupların bir kopyasını ve adreslerini al, bunu da gemide en çok sevdiğin ve itimat ettiğin bir arkadaşına yap. Bu gibi ailelere yardım edeceğiz) dediğini; bundan evvel Nazım Hikmet'i Hamdi Alev'in karısı maznunlardan Emine Alev delaletiyle Erenköy'ündeki evinde iki defa ziyaret etmiş ve tanışmış olduğunu ve bir defasında Hamdi Alev'in kendisini bahçede bekleterek Nazım Hikmet'le evin bahçesinde ve sonra evde uzun bir müddet konuşmalarını ve bundan sonra Hamdi Alev ile beraber gece Kalyoncukulluğundaki eve döndüklerini ve son konuşma-

Hamdi Alevdaş

larında kendisinin mütereddit vaziyeti üzerine Nazım'ın Rus ihtilalinden bahsederek (Bahriyeliler cesur olur. Gözleri pektir. Rus isyanı da bir Bahriye gedikli çavuşu tarafından yapılmıştır) dediğini ve baş başa olan bu konuşmadan sonra Nazım Hikmet'in ve kendisinin odadan çıktıklarını ve Nazım Hikmet'in Hamdi Alev ile de uzun bir müddet Rusça bir şeyler konuştuklarını, bundan sonra Nazım'ın gittiğini ve Nazım Hikmet'in direktifi mucibince bu konuşmalardan Hamdi'yi haberdar etmediğini, Emine, kendisini ilk defa Nazım Hikmet'e götürdüğü zaman, sivil bulunmasına rağmen Nazım'ın 'merhaba kaptan' hitabıyla kendisini Hamdi Alev'den tanımış olduğunu anladığını..."

Nazım Hikmet bu iddialar karşısında ilk tahkikat ifadesinde şunları söylemiştir:

Hamdi Şamilof'u Rusya'dan tanıdığını ve İstanbul'da görüşüklerini ve gedikli erbaş olarak hiç kimseyi tanımadığını söylemiş ve gedikli Hamdi Alevdaş ile yapılan muvacehede, Hamdi Alevdaş ilk tahkikat ifadesini aynen tekrarlamış ve buna karşı Nazım Hikmet, Hamdi Alev'in evinde Alevdaş'a direktif verilmesine müteallik olan kısım hakkında (hafızam zayıf olduğu ve aradan beş sene geçtiği ve hayatımda birçok insanla temasta bulunduğum için benimle görüştüğü zaman sivil olduğunu söyleyen Hamdi Alevdaş'ı tanımıyorum. Hamdi Alevdaş, Erenköy'deki evime gelmiş olabilir, kendisini Hamdi Alev'le çağırılmış değilim; Hamdi Alev'in evine dört sene evvel gidip gitmediğimi hatırlayamıyorum; belki gitmişimdir ve belki Alevdaş da gelmiştir. Ve belki de konuşmuşumdur. Yardım meselesini bir türlü hatırlayamıyorum) demiştir."

Suçu sabit görüldü

10 Ağustos 1938'de Erkin gemisinin subayların yemek salonunda kurulan askeri mahkemenin 29 Ağustos 1938 Pazartesi günü günü saat 9'da açıkladığı karara göre Nazım Hikmet'le ilgili hüküm şöyledi:

"İcabi görüldü ve düşünüldü:

1- Suçu sabit görülen Nazım Hikmet Ran'ın suçuna uygun As.C.K.'nin 94. maddesi mucibince ve siyasi fikirleri, mazisi, neşriyatı ve evvelki mahkumiyetleriyle pek aşikar bir suretle bir komünist propagandacı olduğu anlaşılan, bu aruzların donanma dahilinde kuvveden fiile çıkarmak için başgedikli Hamdi Alevdaş'ı bu maksadının husul bulmasına ve genişlemesine alet ittihaz ederek donanmanın ihtilale maruz kalmasına ve şu suretle memleket müdafasına yapacağı büyük tehlike ve zararlar yapılması istenilen suçun kastındaki redadet ve ağırlık takdir-i şiddet sebebi addiyle takdiren (20) sene müddetle ağır hapis cezası ile cezalandırılmasına ve TCK 31 ve 33'üncü maddeleri mucibince hidematı ammeden müebbeden mahrumiyetine ve ceza müddeti zarfında hacir altında bulundurulmasına ve mumailiyh ?/?/1938 tarihinde Harp Okulu Askeri Mahkemesi'nce askeri, isyana tahrik ve teşvik suçundan dolayı mahkum olduğu (15) sene ağır hapis cezası Askeri Temyiz Mahkemesi'nden geçmek suretiyle kat'ilemiş ve halen bu ceza infaz edilmekte bulunmuş olmasına ve şu sebeple içtimai cerainin mevcudiyetine binaen TCK 77 ve 69'uncu maddeleri hükümlerine tevfiikan hükmedilen (20) sene ağır hapis cezasının üçte ikisi olan 13 sene 4 ayın evvelce mahkum olduğu 15 sene ağır hapis cezasına zammı ile (28) sene (4) ay müddetle ağır hapis cezası ile mahkumiyetine ve müebbeden hidematı ammeden mahrumiyetine ve ceza müddeti zarfında hacir altında bulundurulmasına."

Yıllar sonra Bursa cezaevinde yazdığı "Dokuzuncu Yıldönümü" şiirinde / Nazım Hikmet "macera"sını şöyle özetleyecekti:

Dizboylu karlı bir gece,
sofradan kaldırılıp,
polis otomobiline bindirilip,
bir trenle gönderilerek
bir odaya kapatılmakla başladı maceram.

Dokuzuncu yılı biteli üç gün oluyor.

(...)
İki yetmişaltı gün:
sessiz düşmanlığında üstüme kapanan kapının; sonra, sac bir geminin başaltında yedi hafta.

Lakin yenilmedik,
kaşam:
ikinci bir insandı yanımda.
Çoğunun yüzünü unuttum büsbütün,
yalnız, çok ince, çok uzun bir burundur aklımda kalan
halbuki kaç kere karşımda oturup dizildiler.

Bir tek kaygıları vardı, hakkımda hüküm okunurken:
heybetli olmak.

Değildiler.
İnsandan çok eşyaya benziyorlardı:
duvar saatleri gibi ahmak,
kibirli,
ve kelepçe, zincir filan gibi hazin ve rezildiler."

**YARIN: SÖZ KONUSU
GENCİN SOYADI:
BENERCİ**

Söz konusu gencin soyadı: Benerci..

- 4 -

Şiire ve edebiyata meraklı bir genç olan Kemal Tahir 1930'a gelirken Galatasaray Lisesi'nde öğrencidir. Onuncu sınıftayken annesinin ölmesi, evlerine üvey annenin girmesiyle ailenin huzuru bozulur. Kardeşi Nuri Tahir ile bu evde yaşayamayacaklarını anlayarak ayrılırlar. Okulunu da bırakan Kemal Tahir önce Zonguldak Kömür İşletmeleri'nde ambar memurluğu işinde çalışır. Daha sonra İstanbul'a dönerek bir avukat yanında katiplik yapmaya başlar. Kardeşi Nuri ise gedikli (astsubay) okulunda okumaktadır.

Kemal Tahir, Beyoğlu'nda bir bekar odasında bulunmaktadır. Avukat katipliğinin yanında bir yandan da akranı bazı genç şiir ve edebiyat meraklılarıyla birlikte "Geçit" adında bir dergi yayımlamaktadır. "Geçit" in polis tarafından bir komünist yayın olarak görülerek takibata geçilmesinden sonra sosyal ve ekonomik konularla ilgilenmeye başlar. Bekar odasının bulunduğu katıta Kemal Tahir'in bir de kapı komşusu vardır: Türkiye Komünist Partisi Kurucu Komite ve Merkez Komitesi üyelerinden Sarı Mustafa (Börklüce). Kapı komşusu Sarı Mustafa ile tanışıklığı, zaman zaman onu ziyarete gelen Nazım Hikmet'le tanışmasını sağlar. Nazım Hikmet'le arkadaşlık ve dostluğunun başlaması, bir yandan Babıali'ye adım atmasını sağlarken, bir yandan da Donanma Davası'nda çarptırılacağı 15 yıllık ağır hapis cezasının ilişkiler ağını da örmeye başlar...

Kardeşi Nuri Tahir de astsubay okulunu bitirerek gedikli üstçavuş çıkmış ve Yavuz zirhlisinde görev yapmaktadır. Gemiden karaya izne çıktığı günler, ağabeyinin bekar odasına uğramaktadır. Ağabeyinin yakın dostu olan Nazım Hikmet'le tanışmaktadır. Gemiyeye dönüşünde de, Kemal Tahir'in kitaplığından edindiği başta Nazım Hikmet'in şiirleri olmak üzere sol ve komünizan kitapları gemideki arkadaş çevresine ulaştırmaktadır. 1965'te Vala Nurettin'in kendisiyle yaptığı röportajda bu olayı şöyle anlatıyordu Kemal Tahir:

"Ben şahsen gedikli başçavuş ile kardeşim Nuri Tahir'in kendisine ve arkadaşlarına, Sabahattin Ali'nin hikaye kitaplarını vermişim. Muhakeme sonuna kadar yapılan biricik suçlama, o gün bile serbestçe satılan kitapları kardeşime vermemkti. Ve (Okuyun ve çalışın) demekten ibaretti. İftira olarak dahi başka hiçbir şey ileri sürülmemişti. Savcım da iddiası bu kadardı. Muhakeme sırasında kardeşim, (Bu kitapları bana ağabeyim vermedi. Ben dükkandan satın aldım. Piyasada hala satılıyor) dediği gibi, öbür iki arkadaşı da kendilerine (Okuyun ve çalışın) demediğini söylediler."

Donanma Komutanlığı Askeri Mahkemesi ise Kemal Tahir için "duruşmada tahassül eden kanaatini" zabıtlarda şöyle ifade ediyordu:

"... Mumaileyhin komonistlik tahrikatından kat'i mahkumiyetleri bulunan ve kendi ifadesiyle de komonistliği teyit

Sintinenin Dibinde (1938 Donanma Davası)

EMİN KARACA

edilen Nazım Hikmet, Hamdi Alev, Hikmet Kıvılcımlı ile komonistlik şüpheleri altında bulunan Sarı Mustafa, Zehra, Hüsamettin, Kerim Sadi, Sıdika gibi şahıslarla çok sıkı temasta bulunması ve muhitinin hassaten bu şahıslarla muhat bulunması ve yapılan aramada evinde bulunan ve listede 1 nolu tahkikat dosyasının (60, 63) üçüncü sahifelerinde sıralanan Türkçe ve Fransızca 72 kitabın tamamen sosyalizm, marksizm ve komonizme aidiyeti, maznunun komonist bir karakter taşıdığı ve bu kitapları bir sistem dahilinde kardeşi telsiz üstçavuş Nuri Tahir vasıtasıyla Yavuz gemisine sokmak suretiyle erbaşlar üzerinde propaganda ve telkin yapmağa çalıştığı ve kitaplar vasıtasıyla kendini tanıttırarak bu erbaşların kitaplar vasıtasıyla hazırladığı komonizm fikirlerinin şifahi telkinlerle de takviyeye çalıştığı ve kendilerinin Nazım Hikmet'in ve kendisinin henüz neşredilmemiş eserlerini dahi biz zat okuduğu ve izahlarda bulunduğu ve bu eserlerden ilham alan erbaş Mehmet Ali'nin aynı vadiide şiirler yazmağa özendiği ve kendisiyle temas eden erbaşların aldıkları komonist fikirlerini donanma dahilinde neşri tamime çalıştıkları ve onları bu yola şiddetle temayül ettirdikleri ve bir askeri şahıs olan kardeşini gerek bizzat ve gerekse evinde yaptığı toplantılara iştirak ettirmek suretiyle bu vadiide yetiştirdiği ve kendisini donanma dahilinde bir propaganda aleti olarak kullandığı anlaşılmiş ve bu suretle maznunun askeri isyana tahrik ve teşvik suçunu işlediğine tam bir vicdani kanaat hasil edilmiştir."

Hüküm'de kardeşim gedikli üstçavuş Nuri Tahir'in ifadesi ise şöyle özetlenmekteydi:

"Mehmet Ali ile sınıf arkadaşı olup mektepten beri aralarında düşünüş beraberliği olduğunu ve edebiyata meraklı bulunduğunu, Seyfi'yi Mehmet Ali vasıtasıyla tanıdığını ve Seyfi ile Mehmet Ali'nin aralarının iyi olduğunu, Yavuz gemisinde 934 senesinde bir mecmua çıkarmak arzusunda bulunarak Mehmet Ali ile müştereken Bora adında bir mecmua çıkardıklarını, bir defa Kemal Tahir ve Mehmet Ali ve kendisinin sinemaya giderek o geceyi ağabeyinin evinde geçirdiklerini bir kaç sene evvel Kazıklı'da Hamdi, Mehmet Ali, Fethi ve kendisinin tesadüfen buluştuklarını, burada Hamdi tarafından bir mektup meselesi mevzu bahis edilmiş ise de mahiyetinden haberdar bulunmadığını, evindeki odasında çıkan ve Kerim Sadi'nin eserlerinden olan on üç kitabın kendisine ait bulun-

Nazım Hikmet'e ve onun 'Benerci Kendini Niçin Öldürdü?' romanına hayranlığından kendisine 'Benerci' soyadını seçen Kemal Tahir, sintinenin dibine indiriliş nedenini şöyle anlatıyor: 'Ben gedikli başçavuş olan kardeşim Nuri Tahir'in kendisine ve arkadaşlarına, Sabahattin Ali'nin hikaye kitaplarını vermişim. Yapılan suçlama, serbestçe satılan kitapları kardeşime vermektir...'

Kemal Tahir ve Hikmet Kıvılcımlı (sağda). Cezanın verildiği gün Harbiye Merkez Komutanlığına geldiklerinde...

madığını ve ihtimal ağabeyine ait olduğunu..."

Yavuz gemisinin erbaşlarında bulunan kitapların bir de dolaylı bir tanığı bulunuyor: Yazar Abidin Nesimi. Anılarını topladığı "Yılların İçinden" kitabında şunları yazıyor:

Paltoları sattık

"Yine bu günlerde Kemal Tahir, ben, Kadir (Yüksek Mühendis Kadir Basa), Mümtaz (Çığ dergisi sahibi Mümtaz Çığ), İstanbul'da Hürriyet Meydanı'nda, şimdiki İETT binasının karşısında, şimdi arsa olan köşede bir kitapçı dükkânı açmaya karar verdik. Paltolarımızı satarak seksen lira para topladık. Nazım Hikmet bize Remzi Kitabevi'nden, Ahmet Halit Kitabevi'nden ve daha başkalarından konsinye kitap sağlamağa söz verdi. İlerici yazarlar da konsinye olarak

kitaplarını dükkânımıza vereceklerine söz verdiler. Yabancı dilden kitaplar getirme konusunu da düzenlemeye çalıştık. Dükkânımızı kitaplarla doldurduk. Fakat bazı nedenlerle kitap satışına başlayamadık. Dükkânı kapattık. Kitapları da Kemal Tahir'lerin evine koyduk. O tarihlerde Kemal Tahir'in kardeşi Nuri Tahir yeni asubay olmuştu. Arkadaşlarının da katılmasıyla Kemal Tahir'in de katıldığı bekarların oturduğu bir kat tuttular. Evde yığılı kitapları astsubaylar okumak üzere gemilere götürüyorlardı."

Donanmada komünist bir örgütlenme arayan Türkiye Cumhuriyeti yönetiminin militarist kanadı, duruşmalara "amme şahidi" (kamu tanığı) sıfatıyla getirdiği sanıkların yakınlarını bile dinlemektedir. Kemal Tahir'le dost hayatı yaşayan Emine Neriman Hanım ifadesinde şunları demektedir:

"Kemal Tahir'le beş sene beraber yaşadığım, aralarında fikir birliği olmadığı için ayrıldığım, Kemal Tahir'in münasebetlerinin son senelerinde eve birçok kimselerin gelip gittiğini ve bunların gece toplantıları yaparak aralarında -cahil olması dolayısıyla kendisinin pek anlayamadığı- bazı şeyleri müzakere ettiklerini, komonistlik üzerine konuşmalar yaptıklarını, bu içtimalarda kendileriyle taşındıkları bütün apartmanlarda beraber oturdukları Sarı Mustafa ve kızkardeşi Zehra'nın ve Suat Derviş'le Nizamettin Nazım'ın bulunduğunu ve Nazım Hikmet'in de kendilerine sık sık uğradığını, eve Zehra'nın arkadaşı olan Sıdika'nın da devam ettiğini ve her defasında Sıdika'yı sivil bir polisin takip etmekte bulunduğunu gördüğünü ve bundan Kemal Tahir'e bahsetmiş olduğunu, taşındıkları bütün evlere Nuri Tahir'in de izinli çıkınca geldiğini ve içtimalara iştirak ettiğini beyan etmiştir."

Dr.Hulusi Dosdoğru'ya Kemal Tahir 1970'lerde Erkin'deyken başından geçen bir olayı şu şekilde anlatır:

"... 1 Temmuz oldu. Kabotaj Bayramı yapıyorlar. Biri bana gelip:

- Giyiniz, tıraş olunuz!... dedi. Oysa yanımda kağıt kalem bile bırakmamışlardı. Giyindim. Berbere götürüp tıraş ettirdiler ve güverteye çıkardılar beni. Geminin dışarı ile irtibatını sağlayan merdiven ağzına karşı bir iskemle koyup oraya oturtular. Çoktan beri temiz hava yüzü görmediğimden denize ve çevrem bakmıyorum. Kendi kendime de 'hava alsın bayram günü diye çıkardılar herhalde' diyorum. Ortalıkta kimsecikler yok. Bir süre sonra geminin merdivenlerinden şık giyimli iki hanımla genç deniz subayları çıktılar. Kadınlar önümden geçip giderken merakla beni süzdüler. Onların arkasından bir sürü kadınlı erkekli gruplar sökün etti. Bana bakıp bakıp bir şeyler söylüyorlardı aralarında.

Bir zaman sonra aklım başıma geldi birden. Sıçradım oturduğum yerden ve bağırıp çağırılmaya başladım. Yanımdan geçenlerin konuşmalarından, Erkin'i ziyarete gelenlere 'işte Yavuz'u kaçırarak komünistlerden biri' diye beni teşhir ettiklerini anlamıştım. Bağırmanın, gemi kaptanına kadar hepsi topluşup geldiler. Açtım ağzımı, yumdum gözümü. Bu maskaralığa bir son vermezlerse işin çok kötüye varacağını bildirdim. Sırtarak beni hemen yerime götürdüler."

Karar verilir

Artık iş olacağına varmaktadır. "Türk ulusu adına hüküm vermeğe" mezun Donanma Komutanlığı Askeri Mahkemesi, 7 numaralı sanık Kemal Tahir için de "icabını görüştür ve düşünür": 15 yıl ağır hapis!

Nazım Hikmet'in "Benerci Kendini Niçin Öldürdü?" manzum romanından çok etkilenen Kemal Tahir, 1934'te kanuni bir zorunluluk haline getirilince soyadı olarak kendisine "Benerci"yi seçer. Donanma Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nin hüküm fıkrasında yargı diline sonuç şöyle ifade edilir:

"7- Suçu sabit görülen Kemal Tahir Benerci'nin suçuna uyan As.C.K.'nun 94. maddesine istinaden ve işlediği fiilin donanmanın disiplinini sarsan ve binnettece memleket müdafaasına ehemmiyetli bir tehlike ve zarar iras eden fiillerden olması ve istihlal edilmek istenen neticenin vehameti takdiri şiddet sebebi aidiyle takdire (15) sene müddetle ağır hapis cezası ile cezalandırılmasına ve TCK 31 ve 33. maddeleri mucibince müebbeden azme hizmetlerinden mahrumiyetine ve ceza müddeti zarfında hacir altında bulundurulmasına."

Yarın: Komünistler sintinenin dibine indirildi.

Yavuz'un domuz ahırında 30 kişi

Sintinenin Dibinde (1938 Donanma Davası)

EMİN KARACA

- 5 -

13 Haziran 1938 günü Yavuz zırhlısının sintinesinin dibine doğru giden yolculuklarını davanın önde gelen "sanıkları" yıllar sonra değişik biçimlerde anlattılar. Bunlardan Hikmet Kıvılcımlı, 1971 yılında kaleme aldığı anılarında şöyle anımsıyor o günleri:

"(...) Akşam üstü, yanılmıyorsam Kıvılcım Kütüphanesi'ni kilitleyen bir sivil yaklaştı. Ufak bir soru için müdüriyete dek çağırıyorlardı beni. 'Ufak soru'ları pek bilirim: 'Eve uğrasam?'. 'Hemen döneceksiniz. Evi ne telaşa vereceksiniz?' 'Doğru ya... Paltomu falan alırdım.' 'Acele bekliyorlar. Beş dakika. Gece kalacak olmayınca...'

Kütüphaneyi kilitlemiş, elimde yazılarımı temizlemek için küçük, bozuk daktilo makinem, acem Sefarethanesi'nin kale duvarına doğru yukarı çıkıyordum. Sivil neredeyse koluma yapışacaktı. Durdum. 'Bari, şu daktilo makinesini kütüphaneye bırakayım.' Herif daktiloma yapıştı. Elimden aldı: 'Size zahmet olmaz ben taşırım.' 'E, size zahmet olacak canım. İçeriye bıraksak?' Adam sinirleniyordu: 'Şimdi alacakaranlıkta anahtar bul, kilit ara, kepengi kaldır, indir... uzayacak. Zati geç kaldım. Bana çıkışacaklar.'

Kaçacakmışım...

(...) Müdüriyet'te, hiçbir sivil niye çağırıldığımı bilmiyor. Ortalık kararmış. Beni beklemişler. Paldır kültür Adliye'ye gönderildim. Daktilom falan kolaydı. Dönüşte alırdım!

Savcılık odasına girince, okunamayan yanıtı duyduğumu sandım. Donanma Kor Askeri Mahkemesi, beni gıyabında tevkife karar vermiş. Kaçacakmışım. Gıyap kararı alınmış.

'Nasıl olur? Tevkif için insana bir şey sorulur. Karşılığı alınır. Ben dağ başında kaçak değilim ki? Evim var. İşyerim belli. Kanuni bir tevkif önünde değilim. İtiraz ediyorum.' 'Onu Askeri Mahkeme'ye söylersin.' 'Siz de adalet savcısısınız. Bu kanunsuz muameleye müdahale etmelisiniz. İşimde gücümdeyken nasıl kaçak olurum?' 'Biz bilmeziz. Sen...' 'Canım, savcı bey, ben kaçak değilim. Bu ne böyle geceyarısı usulsüz yakalama.' 'Usulsüz değil. Mahkeme tezkeresi elimizde.'

Muavinler beş altı kadar kalabalık. Hepsini ayakta, sinirli. Belki beni beklemişler. İşlerine, evlerine veya eğlencelerine gidecekler. Benim yüzümden geçtikmişler. Daha abullabut birisi, öteden meydan okudu:

'Çok söylenme!' 'Teessüf ederim. Burası Adliye evi. Vatandaş kanunca hakkını burada da aramazsa...'

Daha eli yüzü düzgünce başka bir savcı yardımcısı atıldı: 'Sabahtan beri kaçıyorsunuz. Sizi arıyorlar. Bir de kaçak olmadığınızı söylüyorsunuz.' 'İşim vardı, kitap seçiyordum.' (...) Sen beğendiğini anlat. Onlar kararlarını vermişler, yahut yukarıdan almışlar. Ağzınla kuş tutsan boş. Bildiklerini okuyacaklar. Durum besbelliydi.

'Bari suçumuzu öğrensek.' 'Suçunuzu kendiniz bilirsiniz.' 'Bilseydim sorarmıydım? Ceza Usulü Kanunu'nun 103. maddesi (o zaman madde ezberimdey-

divenlerini indik. (Şimdiki genel postane üstü o zaman Adliye idi.) Postane önünde silahlı bahriyeliler. Askeri arabalar. Bizi bir açık kamyonun üstüne attılar. Bahçekapı'ya doğru yıldırım çabukluğuyla gidiyoruz. İçimizden birisi:

'Oh!' etti, 'dünya varmış be.'

Hep güldük. Benden başkaları Kapalı'nın havasız, pis cehenneminde geç vakte kadar boğulmuşlardı. Kamyon hızlandıkça akşamın serin havası ciğerleri açıyordu. Ancak gidış nereye..

aklımın köşesinden geçmiyordu. Bir gün muhafaza altında apteshaneye giderken kapısı açık duran bir kamarada, Nazım'ın paltosuyla şapkasını asılı gördüm. (Temmuz başlangıcıydı. Gemi Erdek'te demirli bulunuyordu. Hava bunaltıcı sıcaktı. Buna rağmen Nazım hapishaneden getirilirken paltosunu, hem yatak hem yorgan yerine ihtiyaten beraber almıştı.) Dönüşte yine kapıyı açık buldum. Oralarda da benden başka kimse yoktu. Böylece Nazım'ın sorguya götürüldüğünü an-

yordu. Deniz seviyesinin çok altındaydı. Motorla hava verilen bir yerdi. Sinekler havasızlıktan düşüp ölüyordu.

- Ne yer, ne içeriniz?
- Parası olan subay tablodotundan yerdi. Parası olmayanlar asker karavanasından bedava yiyordu. Yavuz'da sorguya çekildik. Sayımız çoğalıp burada barındırılmamız imkânsız görüldüğünden bir hafta sonra Erkin gemisine nakledildik."

Aynı Kemal Tahir, yıllar sonra 1970'te yakın dostu Dr. Hulusi Doğru'ya ise şunları anlatacaktı:

Herkesi bir yere tıkıştırılmışlar

"1938'lerde Uzakdoğu'ya işleyen ve emsallerinin hep çoktan çürüğe çıkmış bir gemi satın almıştı bizim gemi uzmanlarımız. Adını Erkin koydular. Erkin koskoca bir gemiydi. Denizaltı ana gemisi olarak kullanılıyordu. İçine subayların dinlenmelerini sağlayacak tek tek kamaralar ve istirahatleri için her şey yapılmıştı. Bizi de maresal, 'Yavuz'u kaçıracağız' diye tıkmıştı buraya. Yavuz'u bir gözünün önüne getirin, sonra bir de kaçırılacak olan bizleri... Dünyada buna inananak bizim maresaliden başka kimse çıkmaz. Erkin'de sorgularımız yapılıyor. Herkesi bir yere tıkıştırılmışlar. O arada Doktor Hikmet'i de iki kaplı dar bir dolaba koymuşlar. Herifte boy dersen iki metre, akl dersen iki milim ya var ya yok. Ayakta dikilemiyor, fakat dolap da oturacak kadar geniş değil. Zavallı, yarıdan ikiye katlanmış olarak on beş gün oracıkta kısırlılıp kalmış.

Ben kafese yeni kapatılmış arslan gibi kapalı olduğum yerde dönüştürüp duruyordum. -Beni buraya tıkanm...- diye bir kalaya başlıyorum ki arkası dümdüz gidiyor. Deniz ortasında alev alev yanıyoruz. Hiç ötesi yok..."

Donanma davasının 30 Nisan 1938 günü İstanbul Emniyet Müdürlüğü Komünist Masası polislerince ilk gözetilene alınan sanığı Kerim Korcan da gemideki sorgu günlerini şöyle yazıyordu:

"İşte o günlerde tutuklanıp Donanma Komutanlığı emrine Yavuz Harp Gemisi 13. bölümü mahpushanesine kapatıldığım zaman lumbarağzındaki hakim bürosunda ifade vermeye başlamıştım. (...) Donanma Kurmay Başkanı Ruhi Devellioğlu, komünistlik yoluyla askeri isyana teşvik tahkikatından resmen sorumlu olmadığı halde, beni hakim bürosuna sık sık çağırıyor; kendi aleyhime, arkadaşlarım aleyhine ifadeye zorluyordu. Çapımı dağlar boyu aşar şeylerdi söyledikleri. (...) Beni hemen işkenceye almalarını emretti. Düşündü, nasıl bir işkence uygulamalıydı, bir an evvel benim aklıma başma getirsin ya da aklıma çıvdırsın. Önce başımı usturayla kazıtıp dikmiş yüksüğüne aç bitleri doldurup tepeme bağlatmayı düşündü. Bir de çirliçiplak soymak, bir iç donuyla bırakmak, temmuz sıcaklığında Yavuz'a kömür çekirtmek vardı. Aylardır baskı altında iskelete dönmüştüm. Eğer böyle bir şey yaparlarsa öldürdüm alimallah. Kesinlikle dayanamazdım. Ama o, uykusuzluk işkencesinde karar kılınmıştı nedense..."

Kuzunun suyu bulandırması bahaneydi...

Donanma davasının Kerim Korcan'dan sonra gözetilene alınıp sorgulanan ikinci sanığı Yavuz zırhlısı gedikli üstçavuşu Seyfi Tekdik de (Seyfi Baba) yıllar sonra Aydın Aydemir'e şunları anlatacaktı:

'Terfiim geldi. Üstçavuş oldum. Arkadaşlardan biri, 'Gemide erlerin birinde Marksist kitaplar var' dedi. 'Kimde?' dedim.

'Haydar Korcan'da dedi. 'Getirin kitapları da okuyalım' dedim. Kitaplar geldi... Haydar Korcan, Kerim Korcan'ın ağabeyi imiş. Bizim donanmada asker. Rütbe gözetmeksinin ona yaklaştık. Bize kardeşi Kerim'i anlattı. Çok kitabı olan, durmadan okuyan biriymiş Kerim. Evleri kitap doluymuş. Mesleği saatçilikmiş. Küçük pazar'da babasının yanında çalışmış...

Bir akşam gemide biraz demlendik. Çakırkeyifiz... Her şey güzel. Arkadaşlar kafa dengi, deniz pırıl pırıl, gökte kocaman bir ay. Kağıt kalem istedim. Bir mektup yazdım Kerim'e:

'Aziz kafadaşım, Talih ve tesadüf bir gün bizi birleştirecektir. Nerede olursa olsun. Gözle-rinden operim. Daha bir şeyler varsa gönder...'

Mektubu eski harflerle yazmıştım. Kerim'den istediğim, sol içerikli kitaplardı.

Aradan bir süre geçti geçmedi. Bir akşam üzeriydi. Bir baktım, bölük çavuşu gelmiş başımda dikiliyor. Biz de o anda yemek yiyoruz. Sofradayız. Hiç unutmam, sözü aynen şöyle başçavuşun: 'Kalk, doğru yüzbaşımın kamarasına!' Yüzü karmakarışıkta başçavuşun. İşin içinde bir bokluk olduğunu anladım. Catedraldeki lokmayı bıraktım. Yüzbaşımın odasına girdik. Hiçbir şey sormadan içeri attılar beni...

Sabah oldu. 'Kalk, gidiyoruz' dediler.

Götürdükleri yer Müdüriyet'ti. O sırada İstanbul Polis Müdürü Salih Kılıç adında biriydi...

(...) Velhasıl Kerim beni ben Kerim'i tanıdım. Uzun yıllar birlikte yatacağımız mapusane arkadaşlığının emniyet müdürlüğündeki ilk teşerrüf... Kerim'in evini didik aramızlar. Yazdığım mektup, kitaplarının birinin arasından çıkmış. Kuzunun suyu bulandırması bahaneydi. Kurt kuzuyu yiyecekti. Böylece tevkifatım başladı. Arkamdan gelen gelene..."

YARIN: Yüzer-gezer mahkeme

Annesi Celile Hanım'ın fircaşısıyla Nazım Hikmet

Nazım'ın fircaşısından Hikmet Kıvılcımlı

Nazım'ın çizgisiyle Kemal Tahir

Kenan Dıncıta'nın deseninde Kerim Korcan

Yavuz'un gedikli üstçavuşu Seyfi Tekdik

di): '... Tevkif sırasında maznuna işlediği suç tebliğ edilir' diyor. Kanun bu emri veriyor size. Suçumu olsun bildirmeye mecbursunuz.' 'Değiliz.'

Bir işaret. Sivil polisler kollarıma girdiler. Tartaklanmaktansa çıktım. Kapı önünde çok beklemedim. Kemal Tahir getirildi. Hamdi Şamilof getirildi. Emine, Fatma Yalçı getirildi. Der top olduk.

'Bu ne yahu? Siz bir şey anladınız mı?' 'Askeri mahkemeymiş.' 'Sebebi?' 'Söylemiyorlar.' 'Saçma bir şey öyleyse.'

Çevremiz sıkı sarıldı: 'Haydi!'

Adliye'nin ıssız, karanlık, geniş mer-

neden?"

Donanma davasında 15 yıl ağır hapis cezasına mahkum edilen gazeteci ve yazar Kemal Tahir, 1960'ların başında Vala Nurettin'in kendisiyle yaptığı röportajda savaş gemilerinde başlanandan geçenleri şöyle anlatıyordu:

İkisi kadın otuz kişiydik

"(...) O sırada ikisi kadın otuz yakın idik. Erkin gemisinde ayrı ayrı kamaralarda bulunduğumuz için, kimselerin bizimle beraber sorguya çekildiğini bilmiyorduk. Söylediğim gibi Nazım'ın da gemide bulunacağı

ladım. Bir saat sonra yeniden oraya gitmek istedim. Bu bahane ile çıktım. Bu sefer kapı kapalıydı. Yanımdaki nöbetçi ile konuşur gibi yaparak bizimle beraber tevkif edilenerin adlarını bağırarak suretiyle Nazım'a duyurmak, iyi kötü küçük bir yardımda bulunmak istedim. İhtilattan memnuniyet hali, sorgu bitene kadar 25-30 gün sürdü. Sonra görüşebildik.

Donanmada ne kadar kaldınız?

- Evvela Yavuz kruvazörüne götürülmüştük. Orada Almanların domuzları besiyeye kapadıkları sintine bölümlerine konulduk.

- Nasıl yerlerde buraları?

- Güverteden 101 basamakla inili-

Yüzer - gezer bir yargılama

Donanma davasının hayattaki sanıklarından Hüseyin Avni Durugun 'Avukatlarımız, ailelerimiz ve hayatımızla münasebetli olanların bizlerle alakalarını kesmek için gemi durmadan yer değiştiriyordu' derken, davanın sorgu hakimi yardımcısı Fahri Çoker: 'Efendim, donanma Marmara Denizi'nde tatbikat yaptığı için sürekli denizde geziyorduk. Tabii gemi nereye giderse hep birlikte gidiyoruz. Bir gün Silivri'de demirledik' şeklinde anlatıyordu.

- 6 -

Soruşturmasında "Sorgu Hakimi Yardımcılığı" görevi yapan emekli bir hakim amiralin bile yıllar sonra "anormalliği"ni vurgulama ihtiyacı duyacağı Donanma Komutanlığı Askeri Mahkemesi, Erkin'in subay yemek salonunun "duruşma salonu" haline getirildiği mekanda 10 Ağustos 1938 günü ilk celseyi açtı.

İlk başlarda Yavuz'un sintinesinin dibine indirilen sanıklar haziran sonlarında nakledildikleri donanmanın denizaltı ana gemisi Erkin'in sintinesinde Marmara Denizi'nde hareket halindeki gemiyle oradan oraya dolaştırılmaktadırlar. Erkin bir bakıyorsunuz Adalar açığında demirlemiş, bir bakıyorsunuz Erdek önlerine gelmiş. Birkaç gün sonra Silivri açıklarında demirlemiş. Buna tam anlamıyla bir "Yüzer-gezer yargılama" demek yanlış olmaz...

Nazım Hikmet'in adresi

Sanıklardan Nazım Hikmet, karısına gönderebildiği "16 Temmuz 1938 tarihli mektubunda adresini "Nazım Hikmet-Erkin Gemisi Polis Bürosu Vasıtasıyla/Silivri" olarak belirtmektedir. 26 Temmuz 1938 tarihli mektubunda karısına "Burda bir başuma, bir gemi lombozundan aynı deniz parçasını seyretmek ve uykuya kavuşup seni rüyamda görmek için gecelerin çabuk gelmesini beklemekle günlerim geçiyor" diye yazıyor. 7 Ağustos 1938 tarihli mektubunda "Bizim mahkeme ayın onunda başlıyor" derken, 16 Ağustos tarihli Erkin gemisinden yazdığı en son mektubunda "Haydarpaşa önlerine geldik. Gözlerimin karşısında seninle beraber dolaştığımız yerler" diyor.

Davanın gedikli üstçavuş sanıklarından Hüseyin Avni Durugun, 1950'de bir dergiye yazdığı mektupta bu "yüzer-gezer yargılama"nın nedenini şuna bağlıyordu:

"Avukatlarımız, ailelerimiz ve hayatımızla münasebetli olanların bizlerle alakalarını kesmek için, gemi durmadan yer değiştiriyordu."

10 Ağustos 1938 günü Erkin'in subay salonunda göreve başlayan Donanma Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nin başkanlığını Tuğbay Hüsnü Gökdenizer, duruşma hakimliğini de Salih Köniman yapıyordu. Savcılık makamında Binbaşı Şerif Budak (Bu binbaşı Ankara Kara Harp Okulu davasında Nazım Hikmet'i 15 yıla mahkûm eden mahkemenin de savcılığını yapmıştı), yardımcıları da Teğmen Fahri Çoker ve Teğmen Haluk Şehsuvaroğlu'ydü. Sanıklar ve avukatları da yerlerini almışlardı.

Bugün değilse yarın...

Hüseyin Avni Durugun 1950'de bir gazeteye gönderdiği mektubunda şunları söyleyecekti:

"Birinci celse açıldı. Salonunda bulunanlar, bizden başka avukatlar ve sekiz süngülü erdi. İkinci celse öğleden sonra oldu. İkinci celsede okuduğumuz kitaplardan bahsedilirken bütün arkadaşlar ve avukatlarımız bu kitapların zararlı olmadıklarını, bunların piyasada serbest satılan kitaplar olduklarını söyledik. Kitapların zararlı olup olmadıklarının Adalet Bakanlığı'ndan sorulmasını istedik. Mahkeme, Adalet Bakanlığı'na sormaya karar verdi. Kitapların listesi Adalet Bakanlığı'na gönderildi. Üç gün sonra Adalet Bakanlığı'ndan gelen tezkere okundu. (Bu tezkere dosyadadır.) Adalet Bakanlığı'nın tezkeresi aynen şöyle diyordu:

"Listede isimleri yazılı olanlar her Türk vatandaşının okuması için neşredilmiş kitaplardır."

Avukatlarımız söz aldı. Davayı ve bu tezkereyi izah ederek, ortada suç unsuru bulunmadığını, suç unsuru olmayınca da, davanın kendiliğinden düşeceği ni söylediler.

Bunun üzerine Savcı Şerif Budak ayağa kalkarak aynen şöyle konuştu:

"Biz bu davada delil arayacak kadar saf değiliz. Bunlar bugün bir şey yapmamışlarsa yarın yapacaklardır!"

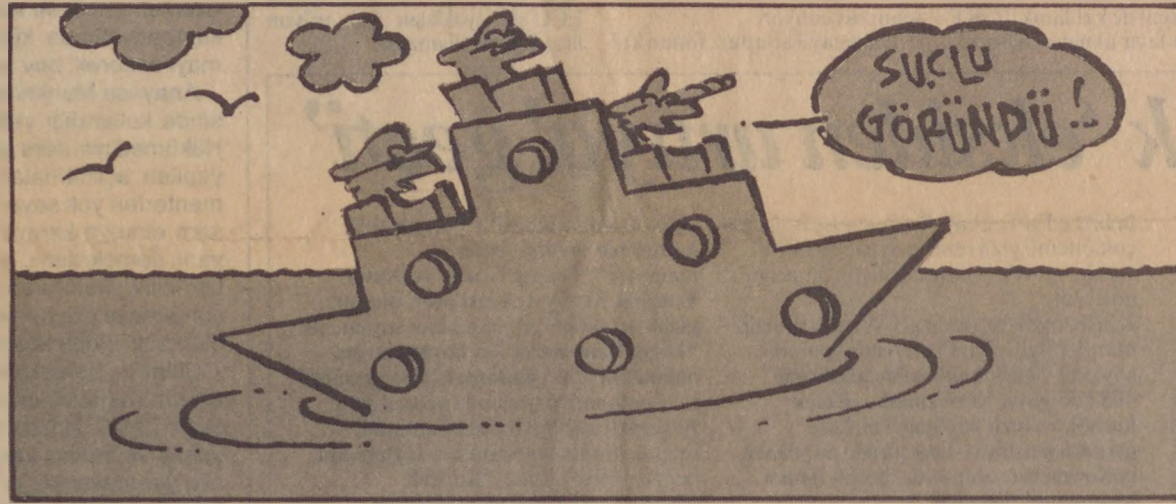
Ağlayan mahkeme başkanı

Avukat Ethem Ruhi Balkan: "O halde bütün şoför ve tayyarecileri mahkûm etmeliyiz. Bugün kaza yapmadılarsa yarın kaza yapmaları muhtemeldir" dedi.

Sintinenin Dibinde (1938 Donanma Davası)

EMİN KARACA

Savcı (Mareşal'ın gönderdiği ikinci özel askeri savcı) Yarbay Şerif Budak, Almanya'da Spartaküs hareketini örnek getirdi. 'Bir kıvılcım bazen koca bir dretnotu berhava eder, bir ülkeyi yangına verir' gibi parlak edebiyat örnekleri yağdırdı. Sonra 'saf taki 'a'yı 'dört elif miktarı' uzata uzata aynen şöyle dedi: 'Doktor Hikmet için delil arayacak kadar saafdil değiliz.'

Hemen avukatı susturup yerine oturtular. Ethem Ruhi yerine oturduğu yerden:

"Sayın hakimlerim, ortada hiçbir şey yoktur. Siz öküç altında buzağı arıyorsunuz!" diye bağırıldı. Böylece Reis Gökdenizer ağlayarak:

"Bu çocuklara yazık ediyorsunuz, ortada bir şey yok, bu yaptığınız Donanma'ya da suikastir" diyerek mahkeme reisliğinden istifa etti.

Bundan sonraki celselerde mahkemeye Amiral Ertuğrul reislik etti."

O yıllarda Sorgu Hakimi Yardımcılığı görevi yapan Teğmen Fahri Çoker "yüzer-gezer yargılama" hakkında bildiklerini gazeteci Emin Çölaşan'a 1986'da şöyle anlatıyordu: "... Haluk Şehsuvaroğlu da o zaman harp filosu refakatinde askeri hakim... Haluk, soruşturmaya daha önce başlamış. Yani, Donanma Komutanlığı bunlar için ayrıca dava açmıştı. Haluk bunların ilk sorgusuna yapmış ve bu davadan dolayı ayrıca tutuklanmaları

na karar verilmiş. Bunları önce Yavuz gemisine getirmişler. Ancak Yavuz'un yer elverişsizliği nedeniyle sanıkların hepsi, Erkin denizaltı ana gemisine nakledilmişler. Aralarında Nazım Hikmet de var. Askeri Hakim Binbaşı Şerif Budak Ankara'dan, ben de İzmir'den Yavuz gemisine geldik. O zaman Donanma Komutanlığı Yavuz'da görev yapıyor. (...) Ben denizci teğmenim... Haluk Şehsuvaroğlu da öyle... Görevimiz Şerif Bey'e yardımcı olmaktı.

Gemi nereye giderse...

Yani Şerif Bey, Kara Harp Okulu Mahkemesi'nde sorgu hâkimliği yapmış, sonra da aynı davanın savcısı olmuştu. Bizim Donanma Mahkemesi'nde de aynı durum oldu. (...) Biz de Erkin'de göreve başladık. Tarih 29 Haziran 1928... Sanıklar en alttaki kamaralarda tutuklu idiler. Günde bir iki saat güverteye ha-

valandırmaya çıkarıyorduk. Haluk ve ben nöbetleşe gözlemcilik yapardık. Bu sırada Nazım, Kemal Tahir, Hikmet Kıvılcımlı gibi sivil sanıklarla, onların sorularına cevap niteliğinde kısa konuşmalarımız olurdu. Ya da bir ihtiyacı olur, onu bize aktarırlardı. Bazen de kendi durumları hakkında soru sorarlardı."

Gazeteci Emin Çölaşan'ın bir başka sorusu üzerine "yüzer-gezer yargılamayı" şöyle gerekçelendiriyordu; Fahri Çoker:

"Efendim, Donanma Marmara Denizi'nde tatbikat yaptığı için sürekli denizde geziyorduk. Tabii gemi nereye giderse hep birlikte gidiyoruz. Bir gün Silivri'de demirledik. Bir tatil günü Nazım Hikmet'in kızkardeşi ve annesi gemiye ziyarete geldiler..."

Davanın önde gelen sanıkları "yüzer-gezer yargılama"ya sonradan çeşitli vesilelerle değineceklerdi. Bunlardan Doktor Hikmet Kıvılcımlı, 1971'de yazdığı anılarının bir yerinde

"Erkin, denizaltı ana gemisi olduğu için devamlı hareket halindeydi. Aslında böyle anormal bir mahkeme şeklinin dünyada emsali var mıdır bilemem."

(Emekli Hakim Amiral Fahri Çoker - Donanma Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nde 1938'de Sorgu Hakimi Yardımcısı)

"İcabı görüşüldü ve düşünüldü"

Yüzer-gezer yargılama sonunda Donanma Komutanlığı Askeri Mahkemesi 29 Ağustos 1938 günü saat 9'da gemi Haydarpaşa önlerindeki şu "aşağıda yazılı hükmü" verdi.

"İcabı görüşüldü ve düşünüldü:

- 1- Suçu sabit görülen Nazım Hikmet Ran'ın 20 sene müddetle,
- 2- Suçu sabit görülen Hamdi Alev'in 18 sene müddetle,
- 3- Suçu sabit görülen Emine Alev'in 5 sene müddetle,
- 4- Suçu sabit görülen Hamdi Alevdaş'ın 18 sene müddetle,
- 5- Suçu sabit görülen Mehmet Ali Kantan'ın 15 sene müddetle,
- 6- Suçu sabit görülen Nuri Tahir Tipi'nin 18 sene müddetle,
- 7- Suçu sabit görülen Kemal Tahir Benerci'nin 15 sene müddetle,
- 8- Suçu sabit görülen Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın 15 sene müddetle,
- 9- Suçu sabit görülen Fatma Nudiye Yalçın'ın 10 sene müddetle,
- 10- Suçu sabit görülen Kerim Korcan'ın 12 sene müddetle,
- 11- Suçu sabit görülen Haydar Korcan'ın 15 sene müddetle,
- 12- Suçu sabit görülen Seyfi Tekdilek'in 10 sene müddetle,
- 13- Suçu sabit görülen Adil Kut'un 4 sene müddetle,
- 14- Suçu sabit görülen Hıfzı Özbarklı'nın 6 ay müddetle,
- 15- Suçu sabit görülen Fethi Ülgezer'in 3 sene müddetle,
- 16- Suçu sabit görülen Hüseyin Avni Durugun'un 5 sene müddetle,
- 17- Suçu sabit görülen Burhan Cengen'in 3 sene müddetle ağır hapis cezasıyla cezalandırılmalarına;
- 18- Gd. Üstçavuş Rusuhi Tamer, İsmail Tığ, Tahir Tek, Gd. Çvş. Hüseyin Sonat, Muhteşem Tarcan, Mehmet Dağ, Gd. Onbaşı Ali Karakaş, İsmail Esen, Mansur Kıvılcım ve sivil Nesim Eliş'in 'beraatlerine'...

şöyle yazıyordu:

"... Bizim ele geçmemiş Marksizm Bibliyoteği yayınları için:

'Bu kitaplar erbaşlar tarafından okunmuş ve benimsenmiş ve bu hâl ile rüde Donanma'nın disiplini sarsıcı mahiyette görülmüş olduğundan, Kanaat'ı Vicdaniye'yi Tamme ile...' denilerek bana 15 yıl ağır hapis verilebilmiştir.

Ben, tek (ve esrakes olduğu ortaya çıkan) sözde aleyhime şahit bile mahkemeye getirilmeyince, 'delil' istemiştim. Askeri İsyana Tahrir suçuma. Savcı (Mareşal'ın gönderdiği ikinci özel askeri savcı) Yarbay Şerif Budak, Almanya'da Spartaküs hareketi örnek getirdi. 'Bir kıvılcım bazen koca bir driptonu berhava eder, bir ülkeyi yangına verir' gibi parlak edebiyat örnekleri yağdırdı. Sonra 'saf taki 'a'yı 'dört elif miktarı' uzata uzata aynen şöyle dedi:

"Doktor Hikmet için delil arayacak kadar saafdil değiliz."

'Mahkum olduk'

Kemal Tahir ise o yıllardaki karısı Fatma İrfan Hanım'a yazdığı mektubunda sonucu sığağı sığağına şöyle bildiriyordu:

"Canım karıcığım, Muhakkak tahmin ettiğin gibi mahkûm oldum.

Sade şu kadarını sana malumat olarak anlatayım ki, Nuri Tahir (18) sene ağır hapse mahkûm oldu. Ben de (15) sene aldım. Nazım Hikmet'e (15) seneden başka (20) sene daha verdiler.

Hamdi'nin karısı Emine (5) seneye, Doktor Hikmet'in karısı (10) seneye mahkûm oldu.

Birkaç güne kadar tevkifhaneye sevkedileceğiz. Orada konuşuruz. Bir de bugün görüşmek için paşa emir imzaladı. Şimdilik paradan başka hiçbir şeye ihtiyacımız yok. Hepimiz sıhhatli ve neşeliyiz..."

Donanma davasında başlarından geçenleri çevresindekilere anlatmayı çok seven rahmetli Kerim Korcan, bir gün sohbetimizde şunları söylemişti:

"Kararı okuduktan sonra duruşma salonundan aşağıdaki kamaralardan birine indirildiler. Bir süre sonra hepimiz hep bir ağızdan Marş Enternasyonal'i söylemeye başladık. Önce hafiften başlayıp sonra gittikçe yükselen koromuzun sesi, kamaranın önünde nöbet bekleyen bahriye üstteğmeninin tüfeğinin dipçliğini lumbar camına vurmastıyla kesildi. Bahriye üstteğmeni "Şarkı söylemeyin diyordu. "Şarkı mı söylemeyelim?" dedi. "Hayır, dedi, bu şarkıyı söylemeyin!..."

YARIN: Mahkûmlar Anadolu hapishanelerinde

Anadolu'da mahpusluk günleri

Sintinenin Dibinde

(1938 Donanma Davası)

EMİN KARACA

- 7 -

Donanma Komutanlığı Askeri Mahkemesi 29 Ağustos 1938 Pazartesi günü "söz birliği ile kararını verip" ve bu kararı "müddeiumumi huzuru ile maznunların yüzlerine karşı" okuyup, "kanun yolları" nı da öğrettikten sonra donanma mahkumları o gün İstanbul Merkez Komutanlığı'nın "Askeri Tevkifhanesi"ne gönderilir. Kemal Tahir: "O gün tatil olmak dolayısıyla, biz sivilleri bayramın sonuna kadar askeri tevkifhanede tuttular. 1 Eylül 1938'de Nazım, ben, Doktor Hikmet Kıvılcım ve iki kadın (Fatma Nudiye ve Emine Alev) İstanbul Tevkifhanesi'ne gönderildi" diye anlatıyor.

Nazım Hikmet de Kemal Sülker'e şunları anlatacağı: "29 Ağustos 1938 sabahı başlayan duruşma ve karar verme faslı, öğleden sonraya da atladı. Oysa öğleden sonra resmi tatildi. Ama mahkumiyet kararını açıklamak için tam gününü seçmişlerdi. Sanki Afyon'da düşman güçlerini kaçırpı izleyecek, mahvedeceklerdi. Erkin'den cezayı yiyip Merkez Kumandanlığı Hapishanesi'ne gönderilirken duyduğumuz kederle sevincin karışımı nasıl belirtilecek, onu söyleyemem. 29 Ağustos resmi tatil olduğundan, orada mevkuf bekletildik. 31 ağustos pazartesi sabahı İstanbul Cezaevi'ne giderken Emine Alev'le Doktor Hikmet'in nikahsız eşi Fatma Nudiye de bizimle aynı kafile içinde götürüldük..."

Kırgınlıklar unutuldu

Sultanahmet Ceza ve Tevkif Evi'nde yatarlarken Donanma Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nin kararını temyiz ederler. Nazım Hikmet, Hikmet Kıvılcım, Kemal Tahir, Emine Alev ve Fatma Nudiye Yalçı, Sultanahmet'e getirilirken, davanın öteki mahkumları Merkez Komutanlığı'nın Askeri Hapishanesi'nde tutulmaktadırlar. Bir süre sonra onlar da aynı yere getirilirler. Temyiz sonucu beklerlerkenki durumlarını Nazım Hikmet şöyle anlatıyor:

"Temyiz ettiğimiz vakitki umudumuz, sabırla sonucu beklerken neşeli konuşmalarımızı da Doktor'la, Kemal'e, Şamilof'la bir arada oluşumuz onuruna aradaki bazı kırgınlıkları unutarak nasıl sarmaş dolaş olmuştuk; onu da belirtmeli değil mi? Kazık kadar adamlarız, çocuk değiliz, aynı köprülerden geçmekteydik, değil mi?"

Kemal Tahir, o zamanki karısı Fatma İrfan Hanım'a yazdığı mektuplarından birinde, 1938 yılı Cumhuriyet bayramını Sultanahmet Cezaevi'nde nasıl kutladıklarını şöyle yazıyordu:

"Burada bayram bir neşeli geçti ki, sorma. Gramofon çaldık. Doktor Hikmet, Laz, Kürt, zeybek oyunlarını oynadı. Ben Çerkez oyununa kalktım. Nazım operetlerden (charleston, vals, boston) diye sinirime dokunan bir şarkı söyledi. Bu felaketi geçiştirmek için Hamdi ile beraber sana bir defa daha methettiğim Laz şarkısını söyledik. Sonra doktorla bir olduk:

*'Hani ayrılmam derdin,
Aldattın beni bu yaz,
Acı duydu bu gönlüm,
Hasrete katlanamaz'*
şarkısını okuduk. Bu şarkıyı yazım gemide iken uzaktan uzağa işitip beraber öğrenmiştik."

Toy bir mahpus

Hikmet Kıvılcım ve Nazım Hikmet'in yanında Kemal Tahir henüz hapishanecilikte "toy" biridir. Daha yolun başında üçünün başına bir bela çıkagelir Sultanahmet Cezaevi'nde. 1930'lu yıllardan itibaren kabadayılık alemlerinde bulunmuş olan Kemal Tahir, o biçim üslubuyla yıllar sonra dostu Dr. Hulusi Dosdoğru'ya, o belayı şöyle hikaye edecekti:

"... Haksız yere cezaları sırtımıza sardıktan sonra bizi Sultanahmet Cezaevi'nin localarına yolladılar. Nazım, Dr. Hikmet ve ben varız. Bizimle ceza yiyen deniz astsubaylarını henüz getirmemişler. Localarda bizden başka hapishanenin ağası ve onun koruyucusu bir Laz da var. Bir gün o Laz, elinde bir tabakla gelip bizden para istemez mi? Ben hapishane usullerini bilmiyorum o

zaman! Nazım'la Dr. Hikmet biliyorlar. Nazım, Laz'a sordu: - Ne parası bu istediğin?

- Biz ağır cezalıyız. Bu yükü kaldırmak için yardım istiyoruz. Hapishane raconudur.

- Kaç yıla mahkum-sunuz?

- Yirmi yıla...

- Ama ben otuz altı yıla mahkumum. Raciona göre benim size değil, sizin bana yardım etmeniz lazım.

- Ben onu bunu bilmem. Bunu vermediniz mi, kendinizi yok bilin.

Lazoğluna bakıyorum, gözü kaşı oynuyor. Sağ elini oynatıp ceketinin kolu içinde tuttuğu bir şeyi ileri geri hoplatıyor. Ben hemen Dr. Hikmet'e, Fransızca

'Sen kafamı yana doğru bük' deyip, yerdeki iskemleyi yallah ediyorum herifin kafasına. Yere yıktıktan sonra üzerine çıkıp neresine gelse tekmelemeye başlıyorum. Laz imana gelip kolunun içinden düşen saldırmayı saklamamız için yalvarıyor.

Ağzı yüzü kan içinde, yerlerde debeleniyor. Gardiyanlar gürültüye koştu.

Heriflere, 'Bizi burada göz göre göre boğduracak mısınız?' diye çıkışıyorum. Bıçağı alıp avluya fırlattım. Gardiyanlar, Laz'ı da bıçağı da alıp götürdüler. Ondan sonra bütün kanlı katiller süt dökmüş kediye döndüler. Bir daha kimse terbiyesizlik edip kafa tutmadı."

Sinop yolunda

Donanma mahkumları günlerini sayarlarken 29 Aralık 1938 günü kötü son gelir. Askeri Temyiz Mahkemesi, o gün verdiği kararında Donanma Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nin 29 Ağustos 1938'de verdiği kararı hiç değiştirmeden olduğu gibi onar. Artık mahkumlar cezalarını Anadolu hapishanelerinde çekeceklerdir.

Nazım Hikmet, İstanbul Sultanahmet Cezaevi'nden karısı Piraye Hanım'a yazdığı 23 Mart 1939 tarihli mektubunda, o sabah kendilerinin (Hikmet Kıvılcım, Kemal Tahir ve Fatma Nudiye) dışındaki öteki mahkumların Sinop Cezaevi'ne gönderildiklerini yazıyor: "Localarda bu akşam üç insan, bir kediyiz. İnsanlar; Haydar Bey, Doktor Hikmet ve ben. (...) Bu sabah saat 11'de, Nudiye de dahil, Hikmet ve ben galiba mahkememiz olduğu için müstesna, bütün çocuklar Sinop'a gönderildiler. Şimdi onlar vapurun ambarındadırlar."

Asker mahkumlarından Seyfi Tekdik (Seyfi Baba), Sinop Kalesi'ne yolculuklarını şöyle anlatıyor:

"Bizler asker kişiler, askeri hapishanede kaldık. Tophane'de yani. Nazım gibi sivil olanları İstanbul Tevkifhanesi'ne yolladılar. Altı ay kadar sonra bizleri de sivil hapishaneye gönderdiler. Böylece aynı mapusenede bir araya gelmiş olduk. Ancak birkaç ay bir arada kalabildik. (...) Bu kez de İstanbul Tevkifhanesi'nden dağıtım başladı. Benim de içinde bulunduğum bir kısım

Verilen cezalar, Askeri Temyiz tarafından da onandıktan sonra davanın asker mahkumları 1939 Martı'nda Sinop'a gönderilirler. Asker mahkumlardan Seyfi Tekdik şöyle anlatıyor: "Bu kez de İstanbul Tevkifhanesi'nden dağıtım başladı. Benim de içinde bulunduğum bir kısım mahkum meşhur Sinop Cezaevi'ne postalandı. Bizi vapurla yolladılar Sinop'a. Daha biz varmadan adımız, sanımız varmış Sinop'a: 'Komünistler geliyor!' Halk rıhtıma yığılmış bize bakıyor. İn miyiz, cin miyiz, neyiz? Baktılar ki adamız, hoşlanmadılar. Hemen dağıldılar..."

19 Mayıs 1940'ta Çankırı Cezaevi'ne Kemal Tahir, Nazım Hikmet ve Dr. Hikmet Kıvılcım.

Emine Alev Şamilof

Fatma Nudiye Yalçı

Aynı köprülerden geçenlerden 30 Ekim 1946'da bir Sinop hatırası. Donanma Davası mahkumları birlikteler. Soldan sağa Hamdi Alev Şamilof, Emine Alev Şamilof, Hamdi Alevdaş, Nuri Tahir, Haydar Korcan ile Şamilofların kızı Ümit ve (oturanlar) Kerim Korcan, Mehmet Ali Kanton.

mahkum Sinop'a, meşhur Sinop Cezaevi'ne postalandı. Bizi vapurla yolladılar Sinop'a. Daha biz varmadan adımız sanımız varmış Sinop'a: 'Komünistler geliyor!' Halk rıhtıma yığılmış bize bakıyor. İn miyiz, cin miyiz, neyiz? Baktılar ki adamız, hoşlanmadılar. Hemen dağıldılar. Hapishaneye girer girmez müdürle çatıştık. Savcı, müdürün eniştesiymiş. Müdür, takti bileklerimizle kelepçeleri. Çıkardı savcının karşısına. Savcıdan bir zılgıt, bir gözdağı. Bizleri sayıyla vermemişler ona. Sayımızı da sormazlarmış yukarıdan. Ayağımızı denk atmadık mı, cumburlop düşüvermişiz denize. Köpekbalıklarına ziyafet. (...) Sinop Cezaevi'nde işkolları vardı. Biz daha çok marangozluğu seçtik."

Sinop'taki donanma mahkumları bu koşullar altında yatmaktalarken

"ağır top" mahkumlar hala Sultanahmet'tedir. Bir yandan da "infaz"larını ertelemek ya da bu ağır cezalardan kurtulmak için "kanun yolu" bulmaya çabalamaktadırlar. "Kanun yolunu" nasıl bulduklarını, Hikmet Kıvılcım'la birlikte şöyle anlatıcağı:

"Bir yıl yatmadık. 'Aman Paşa, bir kanun yolu bul' çatlağından 6 ay tebdil hava çıktık. Ben kimseye başvurmadım. Nazım'ın sonradan anlattığı: O bizim Stalin adayına uğramış, Stalin adayı 'Hayır' buyurmuş. Kimsenin 15 yıl hükümden kaçmamasını, besbelli 'parti' adına dikte etmiş; Nazım, tekrar yakalamış içeriye atılmaları nederini Reşat Fuat'ın o direnişine uymak zoruna bağlıyordu. Ben kendisine, son polis müdürü yoklatmasından sonra

bir dakika bile eğlenmesini öğütlemiştim."

Altışar aylık "tebdil hava" alan Nazım Hikmet, Hikmet Kıvılcım ve Kemal Tahir dışarıya çıkarlar. Ancak, daha henüz süreleri dolmadan Nazım Hikmet'le Kemal Tahir, yakalanıp Sultanahmet Cezaevi'ne atılır. Hikmet Kıvılcım ise 1929 yılından beri ülke dışında bulunan TKP'nin lideri Şefik Hüsnü ile Suriye Komünist Partisi kanalıyla yazışabilmek için Türkiye'nin güney sınırından Suriye'ye geçer. Şefik Hüsnü'ye gönderdiği mektuba cevap bekler. Hiçbir cevap alamayınca geri dönüş için Hatay'dan Türkiye'ye girildiğinde yakalanır ve Sultanahmet Cezaevi'ne getirilip kapatılır.

İlk durak Çankırı

Artık Anadolu'da bir "infaz" cezaevine gönderilecekleri günü beklemeye başlarlar. Davanın üç "ağır mahkumu" nun ilk durağı 1940'larda Çankırı Cezaevi olacaktır. Nazım Hikmet, karısı Piraye Hanım'a "Çankırı, 1940 Şubat 16" tarihli mektubunda, Çankırı'ya gidileceğini şöyle anlatıyordu:

"Yine aramızda deniz, tren yolu, dağlar ve mektuplar girdi. Hasretin bende en tez ve en ateşle beliren histir. Annem, Samiye, Seyda, izmit'te istasyonda'ydılar. Annem bizimle Ankara'ya geldi. Ankara'da iyi karşılandık. Bir iki saat jandarma karakolunda hafif terip sıkıntı çeker gibi olduk, ama sonra rahatladık. Ankara'dan Çankırı'ya keyifli geldik. Gece on biri beş geçte Çankırı istasyonundaydık."

Kemal Tahir, aynı kağıda Nazım Hikmet ve Hikmet Kıvılcım'la birlikte Semiha Berksoy'a yazdığı mektupta Çankırı yolculuklarını şöyle anlatıyordu:

"Size bu mektubu Çankırı'dan yazıyorum. Burası gazetelerde sık sık okuduğunuz tabiriyle: 'Şirin bir vilayet merkezimizdir. Buraya yağmurlu bir geceyarısı vasıl olduk. Manzara, kapalı ve romantikti. Peronda, uyuklu insanlar vardı. Biz üç arkadaş, Nazım, Doktor Hikmet ve ben beklenmeyen bir seyir olduk. İki şişman zat, bizi jandarmaların arasında daha yakından görmek için kocaman seslerle, büyük birer fedakarlık yapar gibi gazete aldılar. Sivil bir polis neferi, dünyadaki bütün belediye reislerine yetecek kadar ciddi, etrafımıza toplanan köylü çocuklarını ve hamalları dağıttı. Ayaklarımızı sabırsız beygirler gibi çamura vurarak, bagajları bekliyoruz."

Emniyet odası

Mahkumlar perondan jandarma karakoluna götürülürler ilkin. "Kapısının üstünde 'emniyet odası' yazılı bir aralıkta yatacak"lardır. "Emniyet odasında neler bulunuyor, tahmin edemezsiniz. Duvar dibine sıralanmış beş numaralı gaz lambası. Dolu ve boş gaz tenekeleleri. Eski paçavralar. Elektrik söndüğü için bir lamba yaktılar. Denkleri, acele acele açtık. İki gün iki geceden beri ilk defa yatacağız. Odanın dışarıya penceresi yok. Malûm ya -emniyet odası-."

1940'ın sonunda önce grup-tan Nazım Hikmet ayrılır. Bursa Cezaevi'ne nakledilir. 1950 affına kadar orada yatacağıdır. Ardından Doktor Hikmet önce Amasya, ardından Kırşehir Cezaevi'ne gönderilir. 1950'ye ka-

dar orada kalır. Kemal Tahir de Malatya, Çorum ve Nevşehir cezaevlerini dolaşır. Sinop'taki öteki donanma mahkumları ise cezası az olan bitirdiğe, geri kalanı da 1950 affıyla cezaevinden çıkarlar...

Davanın sorgu hakimi yardımcısı Teğmen Fahri Çoker, 1986'da gazeteci Emin Çölaşan'la yaptığı konuşmada, "Acaba bir haksızlık yapıldı mı? Bugünkü vicdani görüşünüz nedir?" sorusuna şu cevabı veriyordu: "Valla o konuda bir şey söyleyemem. Çünkü önumuzde kesinleşmiş bir mahkeme kararı var. Bu karar bugün de geçerlidir." Ne dersiniz, "bugün de geçerli midir" bu karar, 1938'de adalet yerini bulmuş mudur?

BİTTİ

